

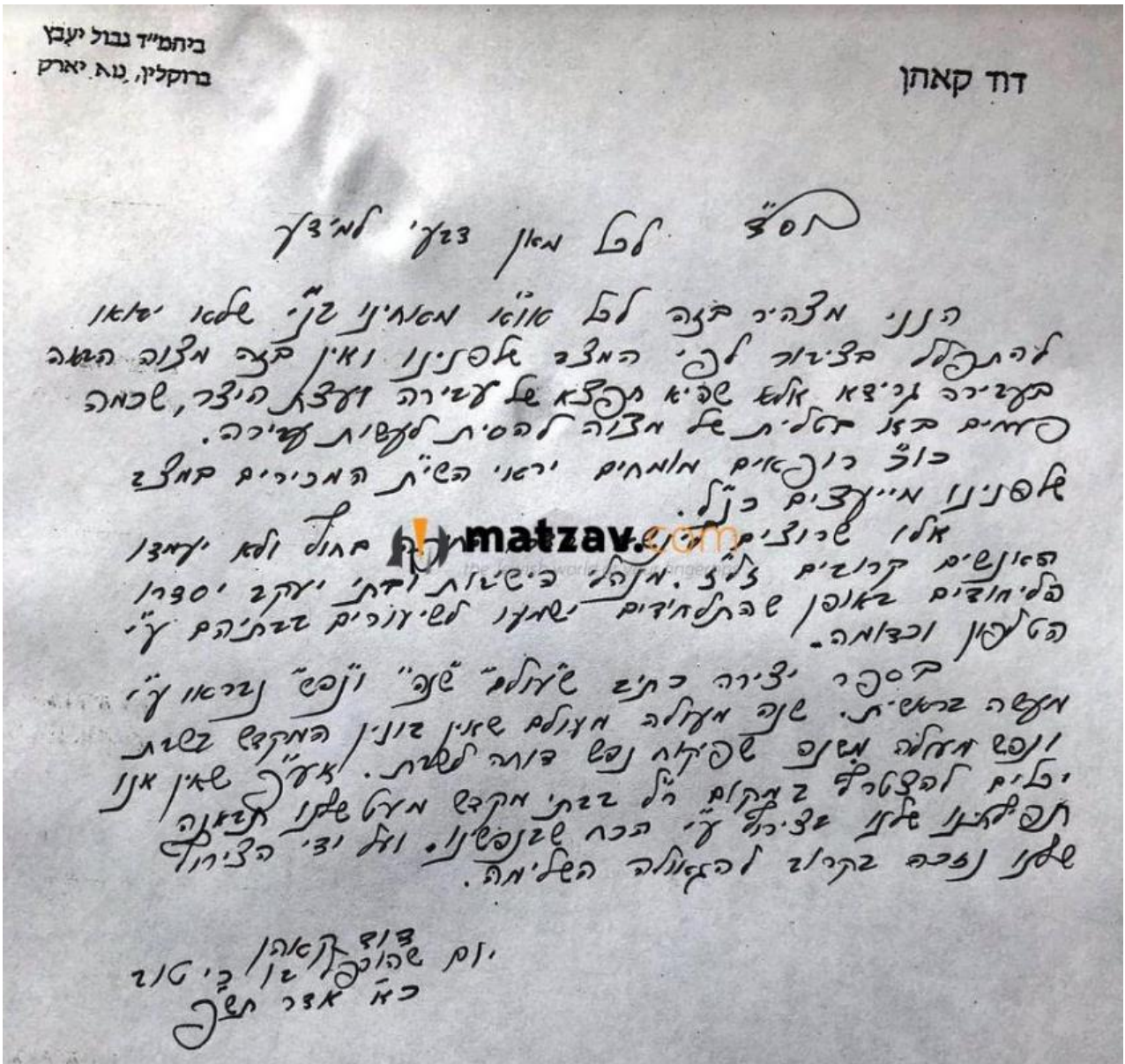
HEADLINES
RADIO SHOW
 TACKLING FASCINATING MODERN
 CONTROVERSIES FROM
 A HALACHIC PERSPECTIVE
with
DOVID LICHTENSTEIN

Coronavirus III

Show# 265 | March 28th 2020

תלמוד בבלי מועד קטן דף יז עמוד ב

הרואה תלמיד חכם שמת כרואה ספר תורה שנשרף.

ביאור הלכה סימן יא סעיף ו ד"ה ולענין ברכה

ולענין ברכה וכו' - עיין במ"ב ועיין בשע"ת שכתב דלפי דברי המג"א שם בתירוץ על ההיא דאוונכרי אם היה יאוש עם שינוי השם מותר לברך (וה"ה יאוש ושינוי מעשה או יאוש ושינוי רשות כדמוכח בהמ"א שם) אכן מדברי הח"י בסימן תנ"ד ומדברי הגר"א בסימן זה במה שתירצו על ההיא דאוונכרי מוכח דאפילו לאחר יאוש ושינוי השם או שינוי מעשה אסור לברך אף דבהגר"א בענינינו לא מוכח בהדיא כ"א יאוש ושינוי השם יראה דה"ה יאוש ושמ"ע דמאי שנא ואח"כ מצאתי בסימן כ"ה בט"ז סק"ד דמוכח מיניה ג"כ בהדיא שהוא סובר דאפילו אחר יאוש ושינוי השם ושינוי מעשה ג"כ כההיא דענינינו לגבי חוטין לפי סברת הט"ז בסוף סק"ה או ע"י יאוש ושינוי רשות אסור לברך ובהגר"א מצאתי שם ג"כ שכתב בהדיא דה"ה דע"י יאוש ושינוי רשות דאסור לברך:

ישעיהו פרק א פרק טו

וּבְפָרְשֵׁיכֶם כְּפִיכֶם אֲעֲלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי־תִרְבּוּ תִפְלֹה אֵינֶנִּי שִׁמְעֵ יְדֵיכֶם דְּמִים מְלֹאוּ:

רמב"ם הלכות שבת פרק ב הלכה ג

כשעושים דברים האלו אין עושין אותן לא ע"י גוים ולא ע"י קטנים ולא ע"י עבדים ולא ע"י נשים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם, אלא על ידי ג גדולי ישראל וחכמיהם, ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם, הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלום בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור עליהן הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם.

משנה ברורה סימן שכח ס"ק לז

וכן נוהגים - והט"ז כתב דלאו מנהג ותיקין הוא דאף שיכול לעשות ע"י א"י מ"מ הישראל יזרז בדבר יותר ולכן אם יש אפילו ספק הצלה ויש סכנה בבירור כל הזריז ה"ז משובח:

תנועת המוסר חלק א עמוד 184

באותו זמן, בפרוס שנת תר"ט, וכבר הגיעו "הימים הנוראים", והמגיפה עדיין בתקפה. כידוע, עלולים מקרים של רעב, צפיפות, התעייפות וכדומה, הגורמים חלישות הגוף, להביא להתפשטות המחלה. בכל זאת לא הרהיבו רבני וילנא להכריע להתיר בפרהסיה לאכול ביום הכפורים. אז קם רבי ישראל והתהפך מצנוע ועניו לגאה ותקיף, ויצא לבדו להכריע על דעת עצמו בדבר הזה. הוא חשב את הצום בשעה זו לאיסור ועבירה חמורה.⁶ גם ראה בזה חילול השם, שלא יאמרו הגויים, שבגלל אמונת ישראל הביאו עליהם את המחלה הזו.⁷ ובערב יום הכפורים תר"ט פירסם מודעות בכל בתי הכנסיות שבעיר: "לא להתענות ביום הקדוש והנורא הזה, לקצר בפיוטים, ללכת לטייל בחוצות העיר לרוח היום ולהושיע איש את רעהו בכח ובכסף ובעצה". בחששו שהקהל לא יציית לו, מפני אימת יום הקדוש הזה, עלה על הבמה בבית הכנסת הגדול כתום תפילת שחרית, הוציא יין ועוגות, **קידש** ואכל לעיני כל הקהל.⁸ הקהל נפחד מאד ולא האמין למראה עיניו. אחד מנכבדי

---

6. ראה ברשימות הנ"ל שאחד מידידיו סיפר לו, שהחמיר על עצמו לצום ביוהכ"פ, והתפלא ר' ישראל היאך העיז לעבור עבירה חמורה כזו בעצם היום הקדוש הזה...

בית הכנסת גם התקומם כנגדו וקרא בקול: "האם אין לנו רבנים ומוצ"ים היודעים דיני פיקוח נפשות, והם לא התירו בפרהסיה כמוהו".⁹ ויש מספרים שאחריו עלה על הבמה זקן הדיינים שבוילנא רבי בצלאל, ומיחה בשם כל הדיינים על ההיתר הכללי הזה, בלי פקודת רופא מיוחדת בכל מקרה ומקרה.¹⁰ אבל ר' ישראל עמד על דעתו, ולא זו משם עד שכל מתפללי ביהכ"נ עלו על הבמה אחד, אחד ועשו כמותו. ומשם, כפי שמספרים, עבר לכל בתי הכנסיות שבעיר והשפיע על כל המתפללים לבל יצומו.

מקור ברוך – מהתורה תמימה - חלק ב עמוד 1012

הדבר ה' בשנת תר"ל, בשנה אשר ארם החלי-רע שלט בוילנא ברנש ובשאון
ובכל תקפו וגבורתו, ויגור על ימין ועל שמאל, וירבה הללים בהכון, ומעוד תקופתו
היו חדש אלול ותשרי; והרופאים כולם אשר בעיר, כיהודים כאינם יהודים, החליטו פה
אחד ויגורו אומר, "שלא להתענות ביום הכפורים של אותה השנה";

וכמוכן, לא כל כך בנקל ה' לכל העם לקבל גזירה זו עליהם, וימים אחדים לפני
יוב"ם ה' ענין זה לשיחתם ולהגיונם של בני העיר, ובכל מקום סקבוץ אנשים אחדים
ה' דבר זה ענין לענות כן, ויחקרו, ויבקרו, ויחפלו, ויחפלו, ויחפלו, ויחפלו, ויחפלו, ויחפלו,
ה' להחליט דבר ולעשות בפועל מעשה נורא כמו לאכול ולשתות ביום כ"ט,
ונדמה להם הדבר למתתה ולאמון מר וקשה, ואין קץ לצער;

ואז עלה הבטחה בביהכ"ם הגדול בוילנא ביום כ"ט, לאחר תפלה שחרית הגאון
הנודע רבי ישראל סלאנטער, ואתו עמו שני מורי הוראה נודעים בוילנא,
ויקרא ברנש:

„בשם ה' ומרשות תורתנו הקדושה
אשר ענדה עמרה לכל מצותיה
במצוה ארת יסודית, ראשית וכללית
„והי בהם — ולא שימות בהם“
אנו סתירין שלא להתענות היום“

ולמען תקובל הוראתו „הלכה למעשה“ לקח כוס יין ויקדש עליו וישת סטנו הוא ומורי

הוראה העומדים עליו לעיני כל הקהל, וגם טעמו סיני סתוקה, מעשה אופה “
והי בית ה' לתורה, איש לא דבר דבר ולא הרים ראש, כל אחד נפשו אבלה
עליו, ובמספרים ישפוך דמעות רוחות אשר יכבדו על לבו ויעשו סתק לרוחו ונשמתו,
ולצער ולמרכה נפש אין קץ;

ולא יפלא אם בעת ההיא היו כל בני העיר עצבים ושוממים, דאבים, כאבים,
דוויים, מעונים ומדוכאים, והתיים אינם חיים;

והרופאים צוו והזדירו באוהרה אתר אוהרה על מניעת העצבות והמרירות ורוח
כהה בכלל, בהחליטם, כי כל אלה התכונות הן כמו סרסרים להביא ולעורר את המתלה,
ויעצו וידרשו לכל מי שהיכולת בידו להשתדל לפור העצבות ולסבב בדיחת הדעת
וצהלת הרוח בקרב העם, וזכותו רב;

ומטרה זו היתה... לנגד אייווק שאיר דיק בכרוזו הנזכר „כדי לברח את הבריות!“
ובאמת קלע אל המטרה והשיג את התכלית הנרצית, כי כעבור שעה קלה לאחר
מעשרו זה, חש, טס, עף תוכן הכרוז הזה על פני ווילנא, והי לשיחה ערבה ולכדירות
הנפש לבני העיר;

ושבחדו רבים על זה. —

בראשית רבה (וילנא) פרשת לך לך פרשה מד

אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר וגו' (תהלים יח) האל תמים דרכו אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל
החוסים בו אם דרכיו תמימים הוא על אחת כמה וכמה, רב אמר לא נתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות, וכי מה
איכפת ליה להקב"ה למי ששוחט מן הצואר, או מי ששוחט מן העורף, הוי לא נתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות.

אור החיים פרשת כי תשא פרק לא פסוק יג

עוד ירמוז באומרו את שבתותי לתת טעם למיעוט למה אני אומר לך שתחלל שבת על החולה אין זה קרוי חילול אדרבה זה קרוי שמירת שבת חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה, ושיעור הכתוב כפי זה הוא על זה הדרך שמרו שבתות הרבה על ידי שתעשה מיעוט שמירה בהם ומציאות הדבר הוא לחלל שבת על החולה שבזה אתה מחלל שבת אחד לשמור שבתות הרבה, ואין אומרים בזה אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך, כי דוקא בעובר עבירה ומחלל שבת בידו כאותה שאמרו (שבת ד' א) הדביק פת בתנור שחלל שבת וחייב מיתה על זה אין אומרים לו חטא כו' אבל חולה אמרה תורה חלל אפילו דוד מלך ישראל אם יזדמן הדבר לידו יחלל והנמנע מהדבר אין זה אלא מזלזל במצות האל ח"ו, וגמר אומר כי אות היא ביני וביניכם פירוש ואם כן אם אין שומר אין שבת, ואמרו לדעת כאן נתחכם ה' להודיע שקדושת נפש ישראל גדולה מקדושת שבת שזה נדחה מפני זה ודבר פשוט הוא שהקטן הוא הנדחה מפני הגדול, והוא אומר לדעת פירוש בזה אתה יודע כי אני ה' מקדשכם יתגדל ויתקדש שמו יתברך:

רוח חיים אבות פ"ה מ"ג

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו. כאן אמר אברהם אבינו. ולעיל אמר מנח ועד אברהם. ולא אמר אבינו. ירצה בזה על פי מה שכתוב (משלי כ, ז), מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו. כי כמה מדות שהצדיק טרח ויגע להשיגם. לבניו אחריו המה כטבע מוטבע. ובקצת יגיעה יגיעו לזה. כמו שנראה בחוש שרבים מעמי ארץ מהיהודים מוסרים את עצמם על קידוש השם. והוא מוטבע בנו מאבינו אברהם שמסר נפשו לאור כשדים על אמונתו. וכן כל העשרה נסיונות היו להישיר הדרך לפנינו. וכן ההתעוררות לאדם פתאום לילך לארץ הקודש הוא מנסיון "לך לך". וקבלת כל דעבדין משמיא לטב מנסיון הרעב שלא הרהר אחר מדות השם יתברך וזה שאמר הכתוב (משלי כד, טז), כי שבע יפול צדיק וקם. ורשע יפול באחת (כן מובא הלשון בסנהדרין ז). ובמקרא כתיב יכשלו ברעה) פירוש כי הצדיק אף אם יפול לא יחשוב מאומה כי נופל הוא כי אם הוא קם ועומד על עמדו. ובאחת יפול הרשע. כי למפלה יחשב ולא יחשוב זאת לתקומה להיטיבו באחריתו:

הקדמה מחיר יין מהרמ"א

ואני משה בן כבוד אבא מרי הפרנס והמנהיג ישראל שליט"א הנקרא משה א"י סרליש מקר"אקא הייתי בהוך הגולה אשר נתגלינו מעירינו בשנת שי"ז לפ"ק מחמת עיפוש האויר ל"ע והיינו גרים בארץ לא לנו בעיר שי"דלוב מקום אשר אין תאנה וגפן. וכמעט מים אין לשתות כי אם בתחבולה, עיר אשר במסכנות תאכל בה לחם. ועץ אין בה להסכן בו, ולא יכלנו לקיים ימי הפורים במשתה ושמחה. להסיר יגון ואנחה, אמרתי אקומה ואשמח במפעלי, אף חכמתי עמדה לי, כי פקודי יי' ישרים משמחי לב. ולקחתי תחת לשוני דבש וחלב. ונתתי לבי לתור ולדרוש כוונת המגילה, הנמשל בדבריה ופי' כל מלה ומלה. ובדקתי בה עד מקום שידי מגעת כי הספור נחמד למראה והנסתר הוא עץ הדעת ומצאתי דרך ישכון אור אשר עליו יסובבו כל דברי מגלת אסתר. שהוא רומז

Selected audio from our listeners

Comments on the Show

Comments on the show 1 *click here*

Comments on the show 2 *click here*

Comments on the show 3 *click here*

Comments on the show 4 *click here*

Comments on the show 5 *click here*

Comments on the show 6 *click here*

Comments on the show 7 *click here*

Comments on the show 8 *click here*

Comments on the show 9 *click here*

Comments on the show 10 *click here*

Comments on the show 11 *click here*

Comments on the show 12 *click here*

Show Suggestion

Suggestion 1 *click here*

Selected emails from our listeners

Comments on the Show

Dear Rabbi Lichtenstein.

Thank you for your podcasts on coronavirus, it is really a community service. I just listened to your podcast from last week, and I hope to get to your latest one soon.

I have a number of points I want to mention, but I would just like to make the following one right now:

In regards to the Lubavitch community: There is really a false portrayal of what is really happening in Crown Heights. The non-essential businesses, shuls and Mikvahos have all been closed with no side entry access. We have taken serious precautions even before the uproar started (including closing our schools down before almost any school (public or private) in NYS). Social distancing is being taken very seriously. When driving down the streets of the neighborhood, the silence is felt.

What we are talking about are some lunatics that no one has control over. My point was, that there are many facts on the grounds which are unknown to others. In this case, most of the community and the Rabbonim are really angry at these people, and they are the ones who are calling the police asking them to send these lunatics flying.

Thank you and all the best, Nochum Shmaryohu Zajac

Your Shaila to Rav Ahron Yoel if Hiddur would push off the Zerizin of the bris, you said for example if someone would want to have the honor of having Trump or Queen Elizabeth by the bris and they're only available not early in the day.

I don't understand. To have your Rav Dovid Cohen or Rav Ahron Yoel or a different Choshuva Rav is a Shaila of Hiddur. But to have a goy by a holy Bris is a Hiddur?

(Ayin Raavad end of Hilchos Shechita) but even without that.

Yaakov M. Berger

Thank you for the amazing program. Now that I'm home from yeshiva I have time to listen to all the shows. Although sometimes I may not agree with the Hashkafa it definitely makes me think about my own Hashkafa so again thank you very much.

ויה"ר שנזכה בחודש הגאולה. תיכף ומיד לגאולה האמיתית והשלימה "כימי צאתך מארץ מצרים" ע"י משיח צדקנו

הת' נחום אהרן סערעבריאנסקי טאראנטא קנדה

Dear Rabbi Lichtenstein,

Thanks so much for your wonderful podcasts, they are very informative and interesting (not as simple as it sounds). In addition I would like to thank you for your great work in other areas of our community. You are truly unmatched in this regard and you continue to be a person who I personally look up to in many ways (especially in your colorfulness of character).

Just recently I was looking for an interesting Torah thought for the Seder, and by chance I stumbled upon one of your older podcasts from a number of years ago.

You mentioned a Malbim who was answering the question why is the Hagada out of order and why on earth do we only focus on 6 Pesukim from Ki Tovo and not on the 500 Pesukim in the relevant Parshios. The Malbim's answer was so beautiful and so Le'amita Shel Torah.

Regarding the second question, just the next day (today) I stumbled upon another quite interesting answer, which I would like (based on the many times I have heard you) to share with you:

I have attached a copy of it, I found it in the Sefer of Nadav Shnerb (a physics professor in Bar Ilan) called קרן זוית.

I know you don't have much time and that it's a few pages long but I believe that it is an investment which will pay off, and it's very thought provoking (as well as his other articles which may be found on his web site - he is a very intelligent thinker with many ideas that I think you would appreciate)

Pesach Kasher Ve'Barea

I hope everyone continues to be healthy and that we should return to normal as soon as possible,

Elisha

פסח

פראייר מי שמביא ביכורים

קטעי ה"מגיד" בליל הסדר מעוררים תמיהה מסוימת. לכאורה מדובר כאן בקיום מצוות עשה של סיפור יציאת מצרים, "והגדת לבנך ביום ההוא", כפי שמצוטט בהגדה עצמה. בכל זאת, ההגדה של פסח לא ממש מספקת את הסחורה: אין כמעט מלה על היציאה עצמה. אמנם תיאור השעבוד מופיע באריכות, אבל עצם היציאה מעבדות לחירות - הלילה של מכת בכורות, כניעת פרעה, המסע לרעמסס וסוכות - רגע זה, שאמור להיות מוקד הסיפור, אינו מתואר כלל. אפילו דמותו של משה, הגיבור הראשי של סיפור יציאת מצרים, כמעט ואינה נזכרת בהגדה.

מדוע ה"מגיד" נראה כפי שהוא? התשובה פשוטה: מי שערך את קטעי ההגדה פעל על פי הוראות בסיסיות הנמצאות במשנה בפסחים פרק י':

מזגו לו כוס שני, וכאן הבן שואל ... ולפי דעתו של בן אביו מלמדו, מתחיל בגנות ומסיים בשבח, ודורש מ'ארמי אובד אביו עד שיגמור כל הפרשה כולה. רבן שמעון בן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הם פסח מצה ומרור.

הנה קיבלנו את המבנה הבסיסי של ההגדה: הבן שואל מה נשתנה, עונים לו בדרשות על

סדר פסוקי מקרא ביכורים המופיעים בפרשת כי תבא, עוברים להזכרת פסח מצה ומרור, משם להלל. זוהי, אם כן, הדרכת המשנה. מרכז הכובד של ההגדה - "ארמי אובד אביו" עד שיגמור כל הפרשה - הם הפסוקים שאומר אדם המביא ביכורים לבית המקדש:

...ארמי אבד אביו וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב. וירעו אתנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה. ונצעק אל ה' אלהי אבותינו וישמע ה' את קלנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו. ויוצאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמורא גדל ובאותות ובמפתים. ויביאנו אל המקום הזה וייתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש.

סדר הפסוקים האלו, והקצאת המקום שבהם, מכתיבה את משקלם היחסי של קטעי ההגדה. הרבה על צרות השעבוד ועל השפטים שנעשו במצרים, וכמעט כלום על היציאה עצמה או על תפקידו של משה רבינו. הסברנו, אם כן, מדוע מבנה ההגדה הוא כפי שהוא - מי שסידר אותה פעל על פי הוראות המשנה ככתבן.

אלא שבכך רק גלגלנו את התמיהה צעד אחד לאחור. מה ראתה המשנה, מכל עשרות ומאות הפסוקים בתורה שמתייחסים לשעבוד מצריים ולגאולה, להיטפל למקרא ביכורים דווקא? וכי לא היה עדיף לדרוש

על סדר סיפור היציאה שבפרשות שמות-וארא-בא? במה זכו אותם חמשה פסוקים מספר דברים להיות המוקד של סדר פסח?

מיהו בן חורין

כדי להבין מדוע נבחרו דווקא פסוקי הביכורים, נחזור לפתיחת ההגדה, לאותה הצהרה ארמית של "השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין". בימינו אנו נוטים לפרש את המושגים "בן חורין" ו"חרות" באספקלריה מודרנית, כמצב פוליטי או קיומי של האדם שאינו נתון תחת ממשלת זרים, או מסמך את מהותו האותנטית וכיוצא בזה. אבל, כפי שאנסה להראות בשורות הבאות, לפני אלפי שנים אנשים ראו את הדברים באופן יותר פשוט (או יותר מורכב, תלוי בנקודת הראות).

המלה "חורים" בתנ"ך (מם עברית הופכת נון ארמית) מתארת בעיקר מצב חברתי-כלכלי גבוה. כאשר איזבל ואחאב מנסים לחסל את נבות הם שולחים אגרות אל "הזקנים ואל החורים" ואילו נחמיה מנהל את ענייני מול "החורים והסגנים" והכשדים שוחטים את "חורי יהודה". קהלת אומר "אשריך ארץ שמלך בן חורים": ברור שאין הכוונה לארץ שמלכה הוא בן חורין בניגוד לעבד, אלא למלך בן טובים, בן אצולה.

כמובן שיש, או לפחות היה פעם, קשר בין מצבו הכלכלי-חברתי של אדם לזכויותיו הפוליטיות. בעולם העתיק רוב האיכרים לא היו בעלים, או לפחות לא בעלים להלכה, של אדמותיהם: הם נחשבו לאריסים או לחוכרים או לואסלים של אדונים כלשהם, ומתוקף זה היו חייבים במתן אחוז מסוים לאדון, או בעבודות אנגריא וכיוצא. באותם ימים חלומם של מרבית האנשים היה להיות "בני חורין" - בעלי קרקעות זעירים המעבדים את אדמתם בעצמם ואינם חייבים שום דבר לאף אחד.

תואר אצולה נמוך גרמני המקביל לתואר "ברון" באנגליה הוא *Freiherr*, תואר המורכב משתי המלים *Frei* (חפשי) ו *Herr* (אדון): זהו בדיוק התרגום של "בן חורין" לגרמנית - אדם שנחלתו היא שלו ואינו הוסאל או הסוכן של מי שמעליו. ה"פראייר" הגרמני אינו אלא בן החורין העברי.

חלום החיים החופשיים על אדמה משלך היה בעל כוח עצום בזמן העתיק. אם תרצו - כך נפלה הרפובליקה הרומאית. מיום שהפסיק צבאה של רומא להיות מורכב מאיכרים-לוחמים ועבר להיות צבא מקצועי, היו רוב החיילים אנשים חסרי קרקע שחלומם היה לזכות באדמה ולהפוך לבעלי נחלה זעירים. את יהבם הם תלו בהבטחות שקיבלו, לא מהסנאט הרומאי אלא מהמצביאים שלהם - אנשים כמו סולה או פומפיוס או קיסר - ובכך העבירו את נאמנותם מהעיר רומא למפקד הצבא, מה שהולך לחורבנה של הרפובליקה ולעלייתו של שלטון היחיד.

ובאמת כשאנו קוראים בתורה נראה כי האוירה במחנה ישראל שבמדבר לא הייתה שונה בהרבה. התורה מתארת לנו את עם ישראל כאוסף של "יוצאי צבא" - תואר המודגש מאד בכל מפקד - שאמנם כרגע הם נוודים במדבר אבל חלומם הוא לזכות בנחלה משלהם בארץ ישראל, כלומר להפוך ל"בני חורין" במובנה המקורי של המלה. כאשר דתן ואבירם תוקפים את משה רבינו הם מטיחים כנגדו "אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו ותתן לנו נחלת שדה וכרם". זה פשט הבטחות התורה לכל אורך ספרי במדבר ודברים: שבני ישראל יכנסו לארץ ישראל ושם כל אחד מיוצאי הצבא יקבל בצורה מסודרת נחלה

¹ כפי שניסה מרכס להגדיר זאת, הרצון הוא (או לפחות היה) להיות בעלים של אמצעי הייצור.
² בעברית המדוברת של ימינו נתגלגלה מלה זו למשמעות הפוכה כמעט: 'פראייר' הוא אדם שניתן לשטות בו או לרמות אותו. ישנן כמה תיאוריות מתחרות המסבירות את היפוך המשמעות בסלנג העברי, אבל אין לכך קשר לענייננו. אגב, בראש הוועדה לאנגריה אטומית של מדינת ישראל עמד במשך זמן ממושך הפרופסור שלהבת פראייר (אחד משלושה אחים שהוריהם הייקים נתנו להם את השמות המקוריים שלהבת זרם ועמוד, מפני שהם נולדו כאשר חברת החשמל החלה לפעול בארץ), ולהפתעתי גיליתי כי מבנה הכור הגרעיני בדימונה נמצא ברחוב הקרוי על שמו. נקווה שאין בכך ביטוי סמלי למדיניות המכה השנייה של ממשלתנו.

שבה הוא יהיה אדון לעצמו. Freiherr.

ומהי המצווה שבה הפך הזה של היותו של אדם "בן חורין" מודגש יותר מכל? כמוכן - מקרא ביכורים! להבדיל משאר מתנות כהונה, מי שמביא ביכורים וקורא (ומיד נעמוד על גדרי קריאה זו) חייב להיות הבעלים של אדמתו, לא האריסין והחכורות והגזלן והאפוטרופוס והעבד והגר. הוא צריך להיות מנוחל הארץ או מירשיהם, כדי שיוכל להגיד "כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו... ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'". קריאת מקרא ביכורים היא המצווה המבטאת יותר מכל את היותו של האדם בן חורין במובן הכלכלי-חברתי של המלה.

זהו, אם כן, עניינו של ליל הסדר, הממוקד לא ביציאת מצרים אלא בקיום ההבטחה לירושת הארץ, בכך שעם העבדים³ הפך להיות עם של בני חורין, דבר שלא קרה במדבר אלא רק בארץ ישראל. במסגרת זו אנו מנסים להראות (או להציג, תלוי במצבו האמיתי של האדם) עצמנו כבני חורין, כאיכרים חופשיים היושבים על אדמתם. לכן נבחרו פסוקי מקרא ביכורים למוטיב המרכזי של ההגדה, לכן מצוות ההסבה וכן הלאה.

איך לבלבל ארמים

הרעיון אותו הצגנו מאפשר להבין תוספות תמוה במסכת פסחים (ג:). הגמרא שם מספרת על גוי אחד שאימץ לו תחביב משונה: להתחזות ליהודי ולאכול מקרבן הפסח.

ההוא ארמאה דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים, אמר (בהתפארותו כשחזר למקום מגוריו) כתיב, 'כל בן נכר לא יאכל בו', 'כל ערל לא יאכל בו', ואנא הא קאכילנא משופרי שופרי! אמר לו רבי יהודה בן בתירא מי קא ספו לך מאליה? (האם מאכילים אותך מן האליה - החלק הבשרני בזבז הכבש - שקרבה על גבי המזבח ואינה נאכלת). אמר ליה לא. (אמר לו רבי יהודה), כי סלקת להתם אימא להו ספו לי מאליה. כי סליק אמר להו מאליה ספו לי, אמרו ליה אליה לגבוה סלקא. אמרו ליה מאן אמר לך הכי, אמר להו רבי יהודה בן בתירא. בדקו בתריה ואשכחוהו דארמאה הוא וקטלוהו. שלחו ליה לרבי יהודה בן בתירא: 'שלם לך רבי יהודה בן בתירא, דאת בנציבין ומצודתך פרוסה בירושלים'.

ובכן, רבי יהודה בן בתירא, תושב נציבין שבצפון סוריה, הצליח לגרום לאותו ארמי לשאול שאלה טפשית אשר גילתה לאנשי ירושלים שהוא אכן מתחזה. מה שברור מן הסיפור הזה בגמרא הוא שרבי יהודה בן בתירא עצמו לא עלה לרגל ולא אכל מן הפסח; אילו היה עולה לרגל היה יכול לחשוף את הארמי בעצמו. ללא הטריק עם האליה. איזה היתר מצא רבי יהודה לעצמו? הרי כל יהודי מצווה להקריב קרבן פסח. והמבטל עשה זה ענוש כרת?

שאלה זו ניסו לתרץ בעלי התוספות (ד"ה מאליה):

³ יכול להיות שיש כאן גם רובד נוסף. אמנם רש"י, ובעל ההגדה עצמו, נוטים לפרש "ארמי אבד אבי" באופן של "לבן ביקש לעקור את הכל", ואם כן ערכו של פסוק זה הוא 'ארמי' (לבן) ניסה להאביד את אבי (יעקב), אבל כפי שהעירו כל בעלי הפשט, זהו פירוש מוקשה מאד, בעיקר מפני שצורת הפועל 'אובד' איננה יכולה לתאר נסיון להאביד מישהו אחר בלא שתהיה מלווה במלת עזר כמו "את", שאיננה נמצאת במקום. הרשב"ם והאבן-עזרא פרשו "אובד" - נודד, כמו "תעיתי כשה אובד בקש עבדך", ואם כן אולי יש לפרש (שמעתי זאת בשם שד"ל) 'ארמי אובד אבי' = אבותינו היו שבט ארמי נודד, בדואים.

האבות אכן מצטיירים בספר בראשית כרועי צאן קשוחים ובעלי גאווה מקצועית "אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו ועד עתה, גם אנחנו גם אבותינו", "זה עשרים שנה אנוכי עמך, רחליך ועזיך לא שכלו...טרפה לא הבאתי אליך...". איכשהו, במהלך שעבוד מצריים, התחלף סולם העדיפויות שלהם, והיוצאים ממצרים רואים בחקלאות זעירה את חזות הכל.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכג סעיף ז

מותר להטביל כלי חדש הטעון טבילה ויש אוסרים. וירא שמים יצא את כולם ויתן הכלי לא"י במתנה ויחזור וישאלנו ממנו, ואין צריך טבילה.

גבורות אליהו- רב הענקין

סימן קמג

מנהג תענית בכורים בזמננו, ואם יש להקל בו ע"י סיום מסכתא

בע"ה, תשי"א

לכבוד הרה"ג הנעלה כו' מוהר"ר שרגא פיינול
גרינשטיין שליט"א
שלו' וברכה.

הנה כידוע תענית בכורים אינו חיוב מדינא

דגמרא (ברכ"י סי' תע סק"א)⁹²⁷, ולפנים
נהגו בו, ועתה חדלו⁹²⁸, וממילא ככל מנהג -
אם חדל מנהגו בטל חיובו⁹²⁹ - ועל כן
מקילים בכל טצדקי. ואמנם לו היה חיוב, אין
הסיום שלנו נחשב, כיון שאין עושין בו

לדונו כעכו"ם. 925. טור סי' תס וב"י (ד"ה אין עושין)
ור"טב"א (פסחים מ. ד"ה והא) ואבודרהם (סדר הגדה ד"ה
והמצות) ומנהיג (הל' פסח סקמ"ב) ופר"ח (ריש סי' תס),
ויעויין ב"ח ומג"א (שם) ומשנ"ב (סק"ג). 926. וע'
משנ"ב (שם סק"ו).

927. אמנם שמקורו בתוספתא (סופרים פכ"א ה"ג) ויש לה
סמך בירושלמי (פסחים פ"י ה"א) מ"מ לא היה אלא מנהג
רשות כעין 'תענית שובבים' בזמנינו. וע"ע מאירי (פסחים
קז:). 928. ר"ל שבזמנינו לא שמענו על בכורות
שמתענים בפועל בערב פסח, שכולם פוטרים אותו
בסיום מסכת, וע' משנ"ב סי' תע (סק"ט). 929. וכמ"ש
בשד"ח (כללים, מע' המ"ם כלל לו, ד"ה ולענין קביעות מנהג)

923. כלו' מכיון שהעולם אין מדקדקים לקנות 'מצה
שמורה' דוקא, אלא קונים מכל מה שמזדמן להם,
ואוכלים ממנו גם בלילה הראשון לשם מצות מצה
[שאין יודעים שלא יצאו ידי חובתם בכך], לכן מוטל על
בעלי המאפיות ליזהר לאפות רק מצה שמורה, שע"ז
כל מה שיקנו העולם יהי' מצה שמורה ויצאו ידי חובת
מצה בלילה הראשון. 924. בפמ"ג (א"א ריש סי' תס)
כתב דמומר - אף לתיאבון - דינו כעכו"ם לענין אפיית
מצות, ובשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קכא) האריך לדון
במחללי שבתות ומצדד להקל ע"פ שו"ת בנין ציון
החדשות (סי' נג) עיי"ש, ואף שרבינו סמך על דברי בנין
ציון בכ"מ (לעיל סי' לח סק"א, ועוד) מ"מ חש בזה להחמיר

סעודה, וכל עיקרו בא רק לפטור מן משניות יש לצרף⁹³¹, ואם ירצה ללמוד ירושלמי טוב, ועל כל פנים נראה שהעיקר בזה הוא צדקה, והשאר טפלים.

ועל כן ראוי שכל בכור יתן צדקה לפדיון התענית, וצדקה בודאי פוטרת בתענית מנהג, ובצירוף הצדקה אפילו סיום מסכת

בכבוד,

יוסף אלי' הענקין

בשם כמה פוסקים. 930. וכמו שהעיר בערוה"ש (סי' תע סעי' ה) והשו"מ (יוסף דעת יו"ד סי' שצט ד"ה נשאלתי) ובשו"ת תשובה מאהבה (או"ח ח"ב סי' רסא הגהות לסי' תע). 931. מבואר דבלא"ה אין להקל בסיום משניות, וע"ע שו"ת פרי השדה (ח"ב סי' צב סק"ב) ושו"ת פני מבין (או"ח סי' קג סק"א) ודלא כשו"ת בנין שלמה (סי' נט) וספר דעת תורה (סי' תקנא סעי' י ד"ה וראיתי).

שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - יורה דעה סימן רי

ע"ד קונטרסו אשר שלח אלי אשר העריך מערכה בנדון השאלה שבאה עליו מק"ק לונדון במעשה שאירע שם באחד שחלה בחולי האבן בכיסו והרופאים חתכו כדרכם בעסק רפואה במכה כזו ולא עלתה לו תרופה ומת ונשאלו שם חכמי העיר אם מותר לחתוך בגוף המת במקום הזה כדי לראות במופת שורש המכה הזאת כדי להתלמד מזה בהנהגת הרופאים מכאן ולהבא אם יקרה מקרה כזה שידעו איך יתנהגו בענין החיתוך הצריך לרפואה ושלא להרבות בחיתוך כדי למעט בסכנת החיתוך אם יש בזה איסור משום דאית ביה ניוול ובזיון להמת הזה או אם מותר משום דאתי מיניה הצלת נפשות להבא להיות מיזרה זהיר במלאכה זו על תכליתה. והמתיר רצה ללמוד מחניטה שמצינו בתורה ביעקב ויוסף וחניטת מלכים במלכי ישראל ואם כי זה היה לכבודם גם זהו כבוד המת להיות ריוח והצלה על ידו לצורך העולם. ועוד הביא ראייה מתשובת הרשב"א שהובא ביו"ד סימן שס"ג סעיף ב' בהגה"ה בראובן שצוה לבניו להוליכו למקום קברות אבותיו כו' שמותר ליתן סיד על הבשר למהר העיכול כו' הרי שמפני צורך שעה שצוה להוליכו לקברות אבותיו התיר הרשב"א לפנותו מקברו הראשון והתיר נתינת סיד עליו ק"ו כאן שהוא קודם הקבורה. ע"כ דברי המתיר:

ואלה דברי האוסר שהרי אמרו במס' ב"ב דף קנ"ה ע"א במעשה דבני ברק שאמר ר' עקיבא אי אתם רשאים לנוולו. והחכם המתיר השיב לו דשאני שם שבשביל ממון רצו לנוולו ולכן אמר להם ר"ע שאינן רשאים משא"כ כאן שהצורך הוא להצלת נפשות. כל זה הוא הויכוח שהיה שם בלונדון. ומעלתו דחה דברי שניהם בעיני ראיותיהם וכל דברי מעלתו בזה תורה הם ודברים הראויים למי שאמרם כי בודאי החניטה אינה בזיון כלל ואדרבה היא לכבודו וגם נתינת הסיד על המת אינו ניוול ולא בזיון והאריכות בזה ללא צורך וכבר ביאר מעלתו כל הצורך בזה, ודברי האוסר

ודאי אם היינו אומרים שיש כאן הצלת נפשות פשיטא שיפה השיב המתיר דבשביל מה שאסר ר"ע לצורך ממון אין ללמוד איסור לצורך נפשות. ומה שהשיב כבוד מעלתו על דברי האוסר ואמר ומטונך שממקום שרצה ללמוד איסור אדרבה משם מוכח היתר שהרי שם /ב"ב/ בדף קנ"ד ע"ב קאמר הש"ס ואלא אי אמרת לקוחות לינוול ולינוול כו' הרי מבואר דמשום פסידא דלקוחות לא משגחין בניוול המת. והנה באמת יפה השיב מעלתו על חכם האוסר ואמנם לפי שאין אני יודע מי הוא האוסר ואולי צורבא מרבנן הוא דרכי לחפש זכות ואולי כוונתו דמזה יבואר עכ"פ שהיורשים שהם משפחת המת אינן רשאים לנוולו אף אם היה להם פסידא בזה כיון שהם קרובים וכן מפורש שם בתוס' בד"ה זוזי יהיבין וכן מפורש בח"מ סי' ק"ז סעיף ב' בהגה"ה דאם הבע"ח הוא קרובו של המת מוחין בידו שלא לעכב קבורת המת בשביל פרעון חובו ומסתמא גם בנדון שלפנינו אי אפשר לעשות דבר בהמת בלתי הסכמת קרוביו והביא החכם האוסר שאין היורשים רשאים להסכים לנוולו:

עוד הביא כבוד מעלתו ראייה מסוגיא דחולין דף י"א ע"ב וכ"ת משום איבוד נשמה דהאי נינווליה כו' הרי דלהציל הרוצח היה מותר לנוול ההרוג וכ"ת דשם ודאי הצלה הוא וכאן ספק הוא שירפאו הרופאים פעם אחרת ע"י כך, שם ג"כ ספק הוא שמא ימצא טריפה ועוד דגם ספק פיקוח נפש דוחה כל איסורין שבתורה חוץ מתלת. והאריך מעלתו בדבר זה. והנה בזה אמינא דלכאורה דברי הגמרא תמוהים דאיך קאמר משום איבוד נשמה דהאי נינווליה דאדרבה ע"י הניוול אנו רוצים להמית הרוצח ואם לא ננוולנו ינצל הרוצח דאמרינן טריפה הרג. ואמנם פירוש הדברים הם כך דאם אתה אומר שלא התירה התורה לנוולו א"כ על כרחך צותה להמיתו בלי בדיקה ולא לחוש כלל לשמא טריפה הרג יותר נכון לומר שהתורה צותה והצילו העדה לחוש שמא טריפה הרג ולא להרגו בלי בדיקה ולינוול שאם התורה התירה לנוולו אין לנו לחוש לניוולו, הא חדא. ועוד דאי אמרינן שלעולם לא יהרג הרוצח בלי בדיקת הנהרג א"כ ניוול זה הוא לכבודו של הנרצח וכל מה שהוא לכבודו אין בו משום ניוול. את כל אלה כתבתי לפי דבריכם שאתם קורים זה פיקוח והצלת נפש. אבל אני תמה הלא אם זה יקרא אפילו ספק הצלת נפשות א"כ למה לכם כל הפלפול והלא זה הוא דין ערוך ומפורש שאפילו ספק דוחה שבת החמורה ומשנה מפורשת ביומא דף פ"ג וכל ספק נפשות דוחה שבת ושם דף פ"ד ע"ב ולא ספק שבת זו אלא אפילו ספק שבת אחרת ע"ש. ואמנם כ"ז ביש ספק סכנת נפשות לפנינו כגון חולה או נפילת גל, וכן במס' חולין שם גבי רוצח הפיקוח נפש לפנינו וכן אפילו לענין ממון שם במס' ב"ב ההיזק לפנינו אבל בנדון דידן אין כאן שום חולה הצריך לזה רק שרוצים ללמוד חכמה זו אולי יזדמן חולה שיהיה צריך לזה ודאי דלא דחינן משום חששא קלה זו שום איסור תורה או אפילו איסור דרבנן שאם אתה קורא לחששא זו ספק נפשות א"כ יהיה כל מלאכת הרפואות שחיקת ובישול סמנים והכנת כלי איזמל להקזה מותר בשבת שמא יזדמן היום או בלילה חולה שיהיה צורך לזה ולחלק בין חששא לזמן קרוב לחששא לזמן רחוק קשה לחלק. וחלילה להתיר דבר זה ואפילו רופאי האומות אינן עושים נסיון בחכמת הניתוח ע"י שום מת כי אם בהרוגים ע"פ משפט או במי שהסכים בעצמו בחייו לכך ואם אנו ח"ו מקילים בדבר זה א"כ ינתחו כל המתים כדי ללמוד סידור אברים הפנימים ומהותן כדי שידעו לעשות רפואות להחיים. ולכן האריכות בזה הוא ללא צורך ואין בזה שום צד להתיר. ולדעתי שגגה יצאה מלפני כבוד מעלתו שמהיר להשיב להקל. ואני הנלע"ד כתבתי. דברי הד"ש.

ברית עולם

את המציצה ע"י מוך. לו היתה אסורה באמת, לא היה שומע בעצת הרופאים אשר השתדלו בזה. כן נודע לנו, כי כל הרבנים בוויילנא הסכימו כי מותר למצוץ ע"י מוך וכי הרופאים משתדלים בכל מקום לבטל את המציצה בפה. עוד אחת, במדרש "שוחר טוב" על הפסוק "כל עצמותי תאמרנה" אמר ר' תנחום, אין כל אבר ואבר שלא קלס דוד להקב"ה, ובין כל האברים האלה לא נזכר הפה למציצה. צפרנים לעשות בהם הפריעה, הגיד מצות מילה ופריעה. בפי אני אהללך שנאמר, תהלת ה' ידבר פי. בשפתי אני אשבחך שנאמר, תבענה שפתי תהלה. בלשוני שנאמר, ולשוני תהגה צדק וכ"ו, הנו רואים כי בעת אשר חשבו כל אבר ואבר כנגד המצות עשה ואת האברים בפה והצפרנים והגיד אשר בהם תעשה המילה, מנו גם את הצפרנים לפריעה, ולא מנו את הפה למציצה. גם מזה ראינו ברורה כי המציצה איננה ממצוות המילה.

באמצע המאה שעברה, כאשר החלו הממשלות באשכנז להתערב באיזו פרטים מעניני מילה ובפרט בענין המציצה, יען כי מוהלים אחדים אשר היו חולים בפיהם הדביקו את מחלתם בהנמולים על ידי מציצה ואולי עברה המחלה מאיזה ילד למוהל, התחילו הרבנים להתוכח אם נתקנה המציצה משום מצוה או משום סכנה. מעבר מזה הננו רואים את הגאון ה"חחם סופר", אשר כותב לתלמידו תשובה על שאלתו:

* שיל"ת יום א' טז שבט תקצ"ו לפ"ק ווין הבירה יצ"ו החיים
השלים למשמרת עולם לכבוד י"נ אדמו"ר הרב הגאון תפארת ישראל
רשכבה"ג כקש"ת מוהר"ר משה סופר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פרעסבורג
יע"א.

ילמדנו רבנו מה משפט הדבר אשר נשאלתי עליו מאת ידידי ה' הרופא ווירטהיים מפה, והוא אם על פי דין ודת תורתנו הקדושה צריך המוהל לעשות המציצה לאחר המילה בפיו ובשפתיו דוקא. או אם נכון הדבר לעשות פעולת המציצה על ידי המצאה אחרת אשר המציא לטבול ספוג ביין או במים ולסחוט על מקום החבורה ויפעול כמו כן רפואת התינוק הנמול כמו מציצת הפה. וסיבת השאלה נהיתה כאשר חדשים מקרוב

---

* הערה. שו"ת זו נדפסה בחוברת כוכבי יצחק, ואילו בשו"ת הגאון לא נכנסה, ונראים הדברים כי נאמרו רק להוראת השעה ואולי חזרה היתה, עיין מכתבו של הרב ד"ר ריטער בקונטרס המציצה סי"ג בשדי חמד, אגב צלום מעצם כ"י הח"ס בהלכה זו נמצא בידי הרב ד"ר י. ז. כהנא ממונקאטש, כעת בירושלים.

קרה מקרה פה בעירנו בכמה ילדים נמולים ממוהל מומחה פרחת בעור בשרם צרעת ממארת וכסתה הצרעת כל בשב-המילה ומשם פשטה בכל גופם והרבה ילדים מתו מחמת הצרעת ההיא כי אין דן דינם למזור ורפאות תעלה לא עלתה להם. ועוד איזו מהם בחיים חיתם נאנחים ונחלאים, ושפטו הרופאים כי כן באה להם הרעה הזאת מחמת המציצה שבפה המוהל. הגם כי בדקו המוהל ונמצא טהור ונקי ולא עלתה בו לא מינה ולא מקצתיה מהחולי הזה על כל זה למיחש מיהת בעי בעלמא. והנה אנכי חשבתי כי לפי עניות דעתי איני רואה שום דבר אשר יתנגד לזה מצד דתנו הקדושה, ואף על גב שאמר רב פפא (שבת קל"ג ע"ב) האי אומנא דלא מייץ סכנתא הוא ומעברין ליה מכל מקום הרי לא פורש דצריכה להיות המציצה דוקא בפיו ושפתיו, ובודאי נכון גם כן לעשות פעולת המציצה בדבר אחר העושה הפעולה ההיא להוציא הדם ממקומות הרחוקים. דזיל בתר טעמא למה הצריכו חז"ל כל עיקר המציצה משום רפואת הנמול, והרי מעידים רופאים מומחים שגם הספוג עושה את הפעולה ההיא כיוצא בה. ואם כן הא נעשה פעולת הרפואה ולמה לא נאמין להרופאים בדבר הזה כמו בכמה רפואות אשר המציאו בדורות האחרונים אשר לא שערו הראשונים, ואין להשיב ולאמר כי הלשון מייץ הנזכר בדברי רב פפא הנ"ל מורה דוקא על מציצת הפה ושפתים דהא מצינו (שבת פ"ח ע"ב) דמלה הזאת סובלת פרוש אחר, והיינו דמייתי בש"ס עובדא בההוא צדוקי דחזיא לרבא דקא מעין בשמעטא ויתבא אצבעתיא דידיה תותי כרעיה וקא מייץ בהו וקא מבען אצבעתיא דמה, ופירש"י דחיה מעיק ברגליו על אצבעות ידיו עד שפך דם מבין קשרי אצבעותיו. הרי דלשון מייץ אינו דוקא לשון יניקה ומציצה (אויסוויגען) כי אם גם לשון כבישה ומעיכה (אויספרעסען), (אויסדריקען). וכן פירש"י (ויקרא א' ט"ו) על פסוק ונמצא דמו לשון מיץ אפיס, כי אפס המץ כובש בית השחיטה על קיר המזבח והדם מתמצה ויורד, וכן פרש"י (משלי ל') על פסוק כי מיץ חלב, מיץ סחיטה, כמו, וימץ טל. ומעתה הגם כי נראה לעניות דעתי פשוט להתיר הדבר הזה, עם כל זה אין דעתי לעשות דבר חדש כזה עד אשר יסכים עמדי אדמו"ר נ"י. ולכן ימחול נא במחכ"ת להודיעני דעתו הרמה בענין הזה בקרב הימים והיות כי חלש המוג אנכי

ברית עולם

כעת מחמת כאב בראשי לא עליכם, אשר כלאני בחדר המטות זה איזו ימים, לכן דברי לע"ו.

והנני תלמידו אוהבו וידידו משתחוה מול הדרת כבודו.

הק' אלעזר הלוי איש הורוויץ.

וזאת תשובת הגאון ר' משה סופר ז"ל. שלי"ת פ"ב נגהי ליום ה' כ' שבט תקצ"ו לפ"ק שלום וכ"ט ואורך ימים ושנות חיים לידי תלמידי הרב וכ"ו מו" אלעזר סגל הורוויץ נ"י אב"ד בע"ת בוויין. יקרתו הגיעני ויפה כתב, כי לא נמצא מציצה בפה דוקא כי אם למקובלים שאומרים למתק הדין על ידי פה ושפתים. ואין לנו עסק בנסתרות היכא דאיכא למיחש לסכנתא כל דהוא. והנה שרש מיץ, מצץ, הכל אחד, וכתוב מיץ אפים (משלי ל') וימץ טל מן הגזה בשופטים בגדעון, ובכלם פירש"י לשון סחיטה וכבישה להוציא דבר מכוחו. וכן פירש הרד"ק וראב"ע יע"ש. ואם כן אין לנו אלא להוציא את הדם ממקומות רחוקים יהיה על ידי איזה פעולה שיהיה ויש להאמין המומחים לזה איזה פעולה תפעול כמו מציצת שפתים. ועוד אני אומר, אפילו היה מפורש בש"ס מוצץ בפיו, מכל מקום מכיון שאין זה מהכשר המילה, אלא משום סכנה והמל ופרע ולא מצץ כבר גמר מצותו, והתינוק מותר בתרומה, ואביו עושה פסח אלא שהוא מסכנה עד שתעשה פעולה להוציא דם ממקומות רחוקים. ופריך ר' אלעזר דמילה רב פפא דומיא דאיספלנית וכמון שהוא משום סכנה, הכי נמי מציצה, והרי כמון ואספלנית גופא אין אנו נוהגים בכמון כלל. גם לא באותן אספלנית שנזכרו בש"ס באביי ורבא. שמע מינה כיון במשום רפואה הוא אין להקפיד אם הוציאו הרופאים רפואות אחרות במקומם. והוא הדין נמי מציצה אפילו היה מוזכר במשנה מציצה בפה מכל מקום יכולים להמיר בדבר אחר כיוצא בו, אך יזהירו הרופאים המומחים שיעידו באמת אם הספוג עושה פעולה מציצה בפה. יותר מזה אין לחוש לפי עניות דעתי.

הק' משה סופר מק"ק פפד"מ.

הג"ר צבי חיות כותב בספרו "דרכי הוראה": "דכל מנהג אפילו של איסור או דין שהטעם כתוב בצידו, אם בטל הטעם, בטל גם הדין והמנהג. כיון דגלו לנו חז"ל סתם בלא טעם". והביא ראיה לדבר מכמה ענינים.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן כה סעיף א

אחר שלבש טלית מצוייץ יניח תפילין, שמעלין בקודש. והמניחין כיס התפילין והטלית לתוך כיס אחת, צריכין ליזהר שלא יניחו כיס התפילין למעלה, שלא יפגע בהם תחלה ויצטרך להניחם קודם הטלית כדי שלא יעבור על המצוה. הגה: מיהו אם תפילין מזומנים בידו ואין לו ציצית אין צריך להמתין על הציצית, אלא מניח תפילין וכשמביאים טלית, מעטפו (דברי עצמו).

מגן אברהם סימן כה ס"ק ב

מזומנים. וכ"ה ביבמות דף ל"ט כל שהווי מצוה לא משהינן אף על פי ש"ל שיעשה אח"כ המצוה יותר מן המובחר וכ"ה בילקוט ויקרא סוף דף קכ"ט חביבה מצוה בשעתה ע"ש ובמנחות דף ע"ב:

אבני מילואים סימן לח ס"ק יז

או כשכנס. כתב הב"ש (ס"ק נ"ט) ז"ל ולפי שיטה זו דמוחל התנאי א"כ בבעל אינו צריך עידי יחוד ומ"ש הרא"ש דצריך עדי יחוד ס"ל דלא חלו הקידושין למפרע מש"ה בעינן עדים עכשיו כי היכי דליהוי קידושין לפני עדים ודברי הטור תמוה שכתב בסי' זה דברי הרמב"ם ובסי' ל"ט דברי הרא"ש. והנה מ"ש שהרא"ש ס"ל שהקידושין לא חלו למפרע לית' כיון דהרא"ש ס"ל דמהני מחילת התנאי אפי' בדבר שאינו של ממון וכמ"ש בתשובותיו כלל ל"ה ומשום דאתי דיבור ומבטל דיבור והובא דברי הרא"ש לעיל וכיון דמוחל התנאי ודאי חיילי למפרע.

ונראה לפמ"ש בסי' נ"ה דנשואין צריך עדים וכשם שהמקדש בלא עדים אין חוששין לקידושין משום דילפינן דבר דבר מממון ה"נ נשואין ה"ל דבר שבערוה דכל עניני אישות צריך עדים ולכמה דברים נשואה שאני מארוסה דארוסה בסקילה ונשואה בחנק וע"ש וכיון דנישואין צריך עדים ומש"ה צריך עדי יחוד בבעל דאם הי' הביאה בינו לבינה אינו לשום נשואין אלא כמו ביאת זנות ולא אמרינן בבעל אחלי' לתנאו אלא היכא דהי' דרך נשואין וכל דליכא עדים אינו דרך נשואין אלא כבא עלי' בבית אבי' שלא לשום נשואין דכה"ג שלא דרך נשואין לא אמרינן אחליה לתנא' וכביאת זנות הוא ודו"ק.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנג סעיף א

אלו דברים שיוצאים בהם ידי חובת מצה בחטים ובשעורים ובכוסמין ובשבולת שועל ובשיפון והמנהג ליקח (לכתחלה חטים), אבל לא באורז ושאר מיני קטניות, וגם אינם באים לידי חימוץ ומותר לעשות מהם תבשיל. הגה: ויש אוסרים (טור והגהות מיימוני פ"ה ומרדכי פ' כל שעה). והמנהג באשכנז להחמיר, ואין לשנות.

משנה ברורה שם ס"ק ז

ואין לשנות - ואפילו [ה] באחרון של פסח ג"כ אין להקל בזה ומ"מ בשעת הדחק [ו] שאין לאדם מה לאכול מותר לבשל כל המינים חוץ מה' מיני דגן ומ"מ גם בכגון זה [ז] יקדים קטניות לאורז ודוחן ורעצקע שהם דומין יותר לה' מינים ושייך בהו טפי למיגזר [ופשוט דה"ה לחולה אף שאין בו סכנה דמותר לבשל לו אם צריך לזה] אלא דצריך לבדוק ולברור יפה יפה בדקדוק היטב שלא ימצאו במ' גרעינים מה' מיני דגן וכתב החתם סופר בתשובה סי' קכ"ב דאפילו במקום שיש להתיר מ"מ יחלטנו לכתחלה ברותחין דכל מה דאפשר לתקן מתקנינן וכ"כ הח"א:

שער הציון שם ס"ק ו

חיי אדם, וכן כתב הרב יעב"ץ, ועיין שם שהאריך, וכן ידוע שהתירו חכמי הדור כמה פעמים בשני בצרת:

ספר הזכרון

ולא גודע עדיין מה יתנו יהודים לסך הזה, ועל עיר וויצן העמים חמשים מיליאן זהובים ואדונינו דוכם דר שם והפריזו עליו סך עצום להנ"ל, ע"כ ביקש הדוכס מיהודי דקהלתנו סך נ"ז אלף זהובי בתורת הלוואה כלומר והוא עומס משא לאיפה, והבנתי ברכתו של מרע"ה והעבטת גוים רבים וכו' ומשלת בגוים רבים וכו' שיהי' מושל עליהם ע"כ הבטיחם ובך לא ימשולו כלל וכלל לא, אמנם לא תירץ עדיין כלום ברישא דקרא והעבטת גוים רבים פשיטא שאתה לא תעבוט, מי פתי יסור הנה, ילוח לאחרים ויעשה עצמו עבד לזה וכו' אבל יובן כי בעו"ה במשל ^{אוצר החכמה} הזו יצוייר להעבוט גוים רבים על כרחנו שיכריחו אותנו להלוות להם, ואם אין לו מה להלוות ע"כ ילוח מאחרים כדי לעשות רצון אדונו וע"כ ברכם מרע"ה והעבטת ואתה לא תעבוט, שהרי ומשלת בגוים ובך לא ימשולו. ויךל ישראל כי כבר מאיזה שבועות שעברו שבת עובר אורח ואין קונה ומוכר והוצאו רבו כמו רבו והרבה אנשים השכירו להם שומרי' לשמור ביתם בעת צרה הנ"ל והי' עולה ההוצאה להאנשים הנ"ל חמשים זהובים בכל יום, ואח"כ הפסד שריפה מבנין הבתים אשר בנין בית א' עולה לכ"ג אלף זהובים, ואשר לא פגע אש רק הירוס היצים בעלמא עולה ג"כ לאלפים ב' או ג' וכ"ש שריפת מטלטלים וספרים, ועניי מרודים הבאים ביתה והעולה על כולם יקרות גדול מאוד, ובר מן דין נתפזרו רוב התלמידים ונשארו מעט מהרבה וגם המה נדהקים בשימושא דירה וערסא, ומכש"כ במזונות להמציא טרף להחיות נפשם אשר מלפנים הי' פה קיבוץ ישיבה גדולה וחשובה קרוב לפעמים לק"נ תלמידים, ועתה נתמעט מעט מהרבה עד כי ירחם ה' עמו ובהר עוד ביעקב עוד יקבץ עליו לנקבציו, ורבו עתה המלמדים ותלמידים אשר שאלו לנפשם מה לעשות בדין זמן זמנים שבטלו מלמודם אם יתחייבו שכרם משולם או לא, ואני בעניי אמרתי דין תורה לא ידעתי ואני משלם לשכירים שלי שכרם משולם בלי ניכוי כלל ואתם תבצעו הדין ע"ד הפשר לשלם חציו ויפסיד המלמד חציו וטעמו ונימוקו כי ברור הוא שהוא כדין מכת מדינה, וידוע אריכת דברי הסמ"ע סי' שכ"א ודעתו שיפסיד המלמד כולה, ולכה"פ רצה לפרש דברי מהר"מ מר"ב שיפסיד הבעה"ב חציו, והנה הש"ך שם חלק עליו ודברי הש"ך ומהר"ם פאדווא נכונים מאוד, כי נעלם מהסמ"ע דבריו שבסי' פ"ו, אך הדבר קשה מאוד בעיני מ"ט להוציא ממון מבעה"ב כיון שהוא מכת מדינה ומזל שניהם שוה בו, ואין לומר שמזלו של זה

גרם טפי ממזל של זה וראיתי בהגהי אשרי פי האומנין שכתב דבעה"ב צריך לשלם שכרו משולם ומסיי' וצ"ע בפ' המקבל עיי"ש, ונראה דכוונתו למ"ש דהתם גבי חוכר תלי הש"ס במזל של מי גרם, ועוד התם החוכר הוא המוחזק שפיר ינכה לבעה"ב גבי מכת מדינה משום דמצי אמר מזלא דידך לחוד גרם משא"כ במלמד קשה להוציא מבעה"ב ע"כ הואיל ומסברא נראה דמזל שניהם גרם ע"כ עשיתי פשר מרצון שניהם וחפצם שיהי' ההפסד של שניהם, אבל דין תורה לא ידעתי עד יבוא מי שלבו יותר שלם ויוציא הדין לאמיתו.

בימים ההם היתה מעט הרווחה, משא ומתן של חילוף מעות כסף וזהב שהביא עמם אנשי חיל אלו, גם פרוטות של נחושת על באנקנאטען, ולא לבד הגדולים אלא מי שהגיע לפעוטות הלך בתוך העיר וכיס ופרוטות בידו להסחיר ולהחליף, ועל זה חרה אף הערלים ונועדו סוד על צפוני יהודים באמרם כי הם המאספים כסף המדינה והם טומנים במחבואיהם בואו ונכם בקרדומו' כי כל הכבוד אשר אתה רואה שלנו הוא ומשלנו עשו את החיל הזה, ושרי העיר גילו אוזן לאקרו"ט מזה ובקשו מהם למנוע יהודים מזאת הפרצה למה תתראו, ואנשים אקרו"ט באו לפני ובקשו ממני להזהירם ברבים יום ז' אב כנהוג וכן עשיתי.

דרוש ביום ה' לעת ערב ז' אב.

כתיב בפ' השבוע ה' אלקינו דבר אלינו בחורב לאמור רב לכם שבת בהר הזה פנו וסעו לכם ובואו הר האמורי וכו' יליד טובא מה ענין זה לחוכחתו וגם האריכות שלא לצורך שהקב"ה אמר רב לכם שבת פשיטא וכי לעולם ישבו שם הלא ממצרים יצאו מעיקרא ע"מ לעלות לא"י, אבל יובן תחלה משאחז"ל מס' שבת ויהי בנסוע הארון אין כאן מקומה של הפרשה הזאת ולמה נכתבה כאן להפסיק בין פורעניות לפורעניות, ומסביר תוס' פורעניות שני' הוא כפשוטא, ויהי העם כמתאונני' ושם נאמר ותצא אש וגו' אך הפורעניות ראשונה הוא, ויסעו מהר ה' שנסעו מהר ה' בשמחה כתינוק בורח מבית ספר ואמרו אם עוד נאחר ישיבתנו פה בהר חורב עוד יוסיף עלינו מצות ותורות, ויל"ד כי אין זה פורעניות אלא עבירה גם לא מצינו כלל שנענשו ע"ז שום עונש, גם יליד מ"ט להפסיק דווקא ויהי בנסוע כי עכ"פ אעפ"י שאין זה מקומו צריך להיות לו שום שייכות לכאן והנלע"ד ע"ד כי איתא ברבה פ' ראה.

שו"ת מהר"ם פדואה סימן לט

ויעף אלי אחד מן המלאכים ובידו רצפת אמרות טהורות רצופות צרופות ככסף משני אריות דבי עלאי המורים חצי תורה שנונים לדון על מעשה הבא לפניהם המה הגיבורים אשר מעולם אנשי שם האלוף ה"ה כמהר"ר קלמן יצ"ו והאלוף מחותני הכהן כמהר"ר זלמן יצ"ו:

בעסק ראובן שהשכיר חזקת חנותו לשמעון במנטובה על ז' שנים בעד שכר קצוב לשנה והיו אז בעיר ד' בעלי חניות לבד ואחר כך קמו בעלי זרוע והשיגו גבולי הראשוני' והשיגו אף להם רשות להלוות באופן נתרבו המלוים ובעבור זה באו ראובן ושמעון לידי מריבה ונתפשרו למעט השכירות להבא בעבור רבוי החניות ואחר כך ניתוסף עוד גרעון בעסק ההלוואה שאדון העיר צוה לדיין שלו הממונה על עסק היהודים שלא יעשה שום משפט לנגוש הערלים אשר יקבלו בהלוואה ברבית באמנה מן היהודים והיהודים שם השתדלו לבטל גזירה זו והוציאו על זה הוצאה רבה וצללו במים אדירים והעלו חרם /חרס/ בידם ואחר שעמדה גזירה זו כמו ט' חדשים וראה שמעון שלא יוכלו היהודים לבטל הגזירה ואף גם זאת נתקלקלה ההלוואה שגזר האדון שלא ילוו עוד כלל ברבית לא על משכונות ולא באמנה לכן רצה שמעון שראובן ינכה לו משכירותו למפרע במשך הט' חדשים אשר לא היה יכול להשתמש בחזקתו כמקדם להלוות באמנה רק על משכונות לבד וראובן משיב שלא העדיף לו בשכירות עבור אמנות ואף הוא שמעון לא אמר דבר בהתחלת הגזירה לגלות דעתו שלא ירצה עוד בשכירותו הראשון עבור גרעון זה באשר לא היה זה כוונת השכירות בתחלה והציעו טענותם לפני האלופים הדיינים הנ"ל והדיינים לא נשתנו דעותיהם מהרר"ק נראה לו לחייב ראובן שינכה לשמעון משכירותו כפי אשר יושם על פי דיינים יודעי ערך זה וחיליה מן מתנית' דהמקבל המקבל שדה מחבירו /במס' בבא מציעא דף ק"ה ע"ב/ ואכלה חגב או נשדפה אם מכת מדינה היא מנכה לו מן חכורו כו' ואף על מתניתין שלפני זו /בדף ק"ג ע"ב/ המקבל שדה מחבירו והיא בית השלחין או בית האילן יבש המעיין ונקצץ האילן וכו' איתא בגמרא וז"ל היכי דמי אילימא דיבש נהרא רבא אמאי אינו מנכה לו מן חכורו נימא ליה מכת מדינה היא אמר רב פפא דיבש נהרא זוטא דאמר ליה אבעי לך לאתויי בדוולא ושם בתוספות בתירוץ ראשון שאף על פי שמכת מדינה היא אפילו הכי אינו מנכה לו כיון דאפשר לאתויי בדוולא מנהרא רבא דדוקא אכלה או נשדפ' שאינו יכול לתקן הקלקול ע"י שום טורח מנכה לו כו' כן בנדון זה שגזירה זו מן האדון הית' מכת מדינה ולא יכולת בידם לתקן ינוכה לשמעון משכירותו. ולמהרר"ז נראה שלא ינכה לו באומרו שהיזק זה אינו ברי כי היה אפשר לתקנו גם כן ע"י תחבולה לזקוף הרבית עם הקרן ולכתוב השטר כאלו לא היה בו רבית או לטרוח להשיג הלוואת המעות על משכונות וידמה זה לנהר זוטא שאפשר לאתויי בטורח בדוולא ואף אם יהיה חשש ספק היזק המוציא מחבירו עליו הראיה וראובן נקרא מוחזק כי החזקה ידמה לקרקע והלכת' כרב נחמן דאמר פרק השואל על חדש העבור אפי' בא בסוף החדש כולו למשכיר דקרקע בחזקת בעליה קיימת ואף אם יהיה בו היזק מועט אינו צריך לנכות וראיתו מהירושל' שמביא הרא"ש ושאר פוסקי' וז"ל נקצץ האילן אר"י כשנקצץ האילן כולו אבל נשתייר ממטע עשרה לבית עשר סאה יכול הוא למימר בקדמיתא הוה כחישו ולא הוו עבדי סגין ברם כדן אינן דלילין ועבדין סגין יבש המעיין א"ר ביבש המעיין כולו ברם אי הוו עמיק תרת' אמין ואתעבי' עמיק תלת אמין יכול למימר ליעיל ביה והו' סגי עכ"ל וירצה מהרר"ז להביא ראיה מזה ואמר דלאו בשופטני עסקינן שיריבו יחד אם

היה ודאי שאחר הקציצה יתרבו פירותיו ויהיה כאלו לא נקצץ אלא ודאי ספק הוא ולא יוכלו לברר אף אם יעשה פירות הרבה בשנה זו נוכל לומר אלו לא נקצץ אולי היה לו יותר פירות לפי ברכת השנה לכך באו בריב יחד ופוסק רבי יצחק שיכול למימר שלא יהיה בו נזק ובעל הקרקע מוחזק והמוציא מחבירו עליו הראייה ולישנא יכול למימר משמע על הספק או ר"ל שיהיה ההיזק מעט כי כאשר הוא נקצץ המעט הנשאר עודף כחו וירבה פירות עד כי נשאר היזק מועט ועל זה פוסק יכול למימר. ומהר"ק אומר שנראה לו ההיזק ברי כמבואר בפסק שלו ואף אם יהי' ספק ראובן בעל החזקה לא נקרא מוחזק רק שמעון מוחזק במעות שכירותו כי החזקה לא נקרא קרקע רק הרמנא דמלכא כאשר כתב מהר"ק בסי' כ' א"כ אין ראייה מהירושלמי. גם אמר שלשון יכול למימר בירושלמי אינו לשון על הספק גם נראה לו שהפוסקים הרי"ף ותוספות ורמב"ם שלא הביאו ירושלמי זה א"כ לא סבירא להו כמותו רק תלמוד דידן שלא הזכיר חילוק זה כמבואר באורך בפסקו ושני האודים העשנים הללו נפקו זקוקי דנורא מזה לזה בפלפוליהו ולי קראו להכריע ביניהם ויתר דבריהם וטעמיהם מבואר בפסקיהם אכן העיקר הצעתי בקיצור אשר מהם אעשה פנה להשיב ולהכריע. ואחזה דעי לפי סברתם שהם מדמי' עסק זה לשמעטא דהמקבל והנה נראה לי שאם באמת מילתא דספיק' היה ההיזק הזה שהיה אפשר לתקנו בטורח כדברי מהר"ק שהיה ספק בלשון שטר שכירות אם רשות הלוואת אמנות היו בכלל השכירות שבעבור הרבה בשכירות או לא אז ודאי היה הדין עם מהר"ק ולא מטעם האחר של מהר"ק שנכתב בשטר שכל דבר יהיה נדרש לזכות לחלק המקיים כי הוא טעם שאינו של עיקר דאף אם יהיה לשוכר לתבוע דינו ויאמר שראוי למעט השכירות עבור ההשתנות לא יקרא הוא גורע כי אינו רוצה לגרוע תחילת שעבודו כענין שהשיב לו מהר"ק. אכן בעבור הטעם האחר שהמשכיר הוא מוחזק ולא צריך לנכות מחכירה כי החזקה הזאת דין קרקע לה ודוקא במצרנות פסק מהר"ק בסימן כ' שאין לה דין קרקע כי לא במקום תליא מילת' רק הרמנא דמלכא הוא ומצרנות אינו שייך כי אם במקום שהוא שכנו אבל לענין שיהיה לה דין קרקע שיהא בעלה נקרא מוחזק הוא דומה לקרקע כאשר הראה מהר"ק מן תשובת מהר"ק עצמו בסימן קפ"ז וגם לשון הירושלמי נראה לי שפשוטו כדברי מהר"ק שאמר יכול למימר על הספק דבשלמא בסיפא על יבש המעיין שאמר יכול למימר ליעיל בה והוא סגי אתי שפיר הלשון אף כי ודאי הוא בעבור שיתרבה הטורח על השוכר יאמר הוא שאינו רוצה בה לכך אמר ופוסק שהמשכיר יכול לומר לו שיתקן ברבוי הטורח אבל ברישא בקציצת האילן שהתקון הוא מאליו אם יהיה ודאי שלא יהיה בו שום הפסד אין נופל בו הלשון יכול למימר וכן נראה כוונת הירושלמי שבה להשמיענו שני דברים שאין למידין זה מזה בחדא אשמועינן דעל הספק יכול לדחותו אף על פי שאפשר שיבא להשוכר היזק ממון מ"מ אינו מנכה לו מאחר דספק הוא ואפשר שלא יהיה לו נזק וגם רבוי טורח אין לו. ואחר כך אשמעינן אף על גב דודאי רבוי טורח יש לו יכול לדחותו מאחר שבודאי אין לו נזק ממון. ומה שכתב מהר"ק שהרי"ף והרמב"ם ותוספתא שלא הביא הירושלמי אינם סוברים כמותו לא נראה לי כי איך יתכן שהרא"ש שהוא שותה מימי הרי"ף וסתם דבריו הם דברי הרי"ף שהוא הגמרא שלו יכתוב בדברי הירושלמי ולא יזכיר שאין כן דעת הרי"ף אחר שלא הביאו ומה שהם לא הביאו אותו אף אם נאמר שכולם ידעוהו מכל מקום נוכל לומר שלא הקפידו להזכירו כי היה נראה להם פשוט מלשון המשנה נקצץ האילן ויבש המעיין שמשמע כפשוטי /כפשוטו/ יבש ממש ונקצץ כולו ולא ענפיו. וגם רבוי הטורח שעל השוכר לעשות נראה להם שהוא בגמרא דילן שאמר רב פפא דיבש נהרא זוטא דאמר לי' אבעי לך לאתוי בדוולא אף ע"פ שדברי רב פפא הם על קושית מכת מדינה דמקשי על

רישא דמתניתין ה"ה שתקן הטורח מועט יספיק על דינא דסיפא דמיירי שהזכיר בית השלחין זה לקפידא שאם יכול להשקותו בטורח מועט באותו מעיין עצמו יקרא בית השלחין כזה כמו שבאר היטב הר"ן שם ולא היה בכלל ההקפדה אך ברישא מועיל אפילו טורח גדול אפילו מנהר אחר. ומה שאמר הירושלמי על קציצת האילן להשמיע שעל הספק יכול המשכיר לדחותו אולי פשוט הוא דהם מכח דינא דפסק תלמודא הלכה כרב נחמן דקרקע בחזקת בעליה קיימא לכך אין נראה לבדות מלבינו לומר שהפוסקים חולקים ולא נזכר מחלוקת זה בשום אחד מן האחרונים. ומה שמהר"ק אומר להפך בפלפולו צורתא דשמעתא ואמר שפירש יכול למימר שהשוכר יכול למימר ור"ל שהמשכיר צריך להביא ראייה ומפרש המשנה מנכה לו מן חכורו שר"ל המשכיר מנכה לחוכר מן חלקו של חוכר ונראה שכוונתו לפרש שהנכוי הוא להפסיד השוכר שיתמעט חלקו ועל זה קאי הירושלמי לומר דוקא נקצץ כולו ויבש כולו אבל קצתו יכול השוכר למימר כולו ויקבל כל חלקו בלי נכוי אם כוונת הרב הוא כך כנראה מפשיטות דבריו זר הוא מאד ואומר שלפום חורפיה לא דק בכל השמעתא שנראה בברור שהנכוי הוא להפסדו של הנותן ולתועלת המקבל ושני דברים לבד אזכיר מן התלמוד שם שסותרים דעת זו. אחד אם היה כדבריו אם כן נכוי זה של המשנה אין שייך כי אם בקבלנות ולא בחכירות הפך לשון המשנה שאמר מנכה לו מן חכורו וגם התלמוד אמר שם בהדי' אמר רב פפא הני תרתי מתניתין קמייתא משכחת לה בין בחכרונתא בין בקבלונתא /בחכרונתא בין בקבלונתא/ ובחכירות אי אפשר לפרש כדברי מהר"ק דחכירות החוכר נותן למחכיר תבואה קצובה לשנה והמותר הוא לחוכר בין יהיה רב או מעט ואם כן לנזק לחוכר אין שייך לשון נכוי רק שייך להוסיף תבואה למחכיר וגם אי אפשר להפחית לחוכר כי לא די שיקבל הפסד בקציצת האילן וביבישת המעיין שהפסד הוא לו כי המחכיר יקבל חלקו הקצוב אלא שנוסיף לו עוד היזק שיוסיף למחכיר וימעט חלקו בלי טעם יאמרו לידחי אבן אחר הנופל אך בקבלנות שכל אחד מהם יקבל חלק לפי מה שהיו הפירות היו שייכים דברי מהר"ק שדרך משל אם חלק המקבל יהיה שלישי וחלק הנותן ב' שלישים אפשר שיאמ' הנותן לא ארצה שיתמעט חלקי מחמת קציצת אילן אלא יתמעט חלק המקבל אבל בחכירות אי אפשר. ועוד יותר מבואר מזה דאם כדברי מעלתך א"כ גם פירוש המשנה האחרת דאכלה חגב או נשדפה ר"ל ככה אם מכת מדינה מנכה לו מן חכורו שהנכוי יהיה לנזק לחוכר דהא על משנה קמייתא מקשה התלמוד וז"ל אמאי אינו מנכה לו מן החכירה נימא ליה מכת מדינה היא ויהיה אם כן היכא דהיא מכת מדינה שיפסיד בזה החוכר שנאמר שמזלו גורם ואם לא יהיה מכת מדינה לא יפסיד החוכר ונאמר שאין מזלו גורם הפך האמת ובתלמוד שם מפורש מכת מדינה דאישתדוף רובא דבאג' ולשם שלשה בעיות בתלמוד אחד אמ' ליה זרע' חיטי ואזל זרעא שעורין ואישתדוף רובא דבאג' ואישתדוף נמי הנך שערי כו' ושני' נשתדפו כל שדותיו של מחכי' ואישתדוף נמי הא כו' ושלישי' נשתדפו כל שדותיו של חוכר כו' אי אפשר לפרש שום בעי' על פירוש מעלתך רק ההפך הוא שהנכוי הוא לתועלת החוכר וזה פשוט ואמינא כדניים מר אמר להא מילתא או אני לא הבנתי דבריו בפסק זה. כלל העולה מדברי שאם היה ההיזק ספק אין לראובן לנכות לשמעון כלום. אמנם בזה שהאלופין הם לוחמים זה עם זה אם ספק הוא או ודאי לא אוכל להכריע כי לא נביא ולא בר נביא אנכי לדעת מנהג וסדר עיר אשר אינני בקרבה כי הכל לפי המקום כי יש מקום שדריה דלים וצריכין להלוואה ואם לא ימצאו באמנה על כרחם צריכין למצא תחבולה להבטיח היהודי או במשכונות או בצד מה דרך אמנה שהיהודי יבטח בו ויש מקומות שדריה אינם כל כך דחוקים ולפעמי' לוויים כאשר ימצא וללוות באמנ' בדרך נאות בלי דחק ואם לא ימצאו באמנה יספיקו בשלהם

ויכלו לעמוד בלי הלוואה כי אינם דחוקים כל כך ודברים הדומים לזה שכל עיר ועיר משתנה סדרה לעיר אחרת לכן הדבר הזה על בר מתא לברר היודע חוקי וסדרי העיר והשתדלות הקהל אינו כ"כ ראייה ברורה כי כל אדם רוצה בהרוחה שיוכל לעשות בעסקיו בלי טורח ובלי השתדלות ואף ידאג על להבא אף אם לפי שעה אין בו היזק לכן לא ארד לדבר בהכרע' זו הפעם לומר אם ספק הוא או ודאי. אכן מצד אחר נראה לי לזכות ראובן כי כל מה שכתבתי לעיל הוא לפי סברת האלופים שדמו הנדון לשמעתת' דהמקבל אכן בעיני נר' שאין זה מקומו ומקור דינו כלל כי הענין ההוא מייירי במכה שקבלו על העבר דהיינו כגון אכלה חגב ונשתדף השדה שנתקלקלה התבואה ולחנם טרחו וחרשו וזרעו וכן נקצץ האילן ויבש המעיין אם אי אפשר לתקנו ולהחזירה ע"י טורח אם יחזרו בהם מכאן ולהבא אם כן לשוא טרחו בשעבר ולזה אין תקנה כ"א בנכוי ומחלק בין מכה מדינה למכה פרטי' אבל היכא דהקלקול הוא להבא כנדון דידן אשר כל שאלתכם הוא על להבא בדיון חזרה קאי במי ששוכר בהמה או בית ונפל ביה מום וקלקול מה ואין מחלק בין מכה מדינה או מכה פרטית ושאר חלקים דשמעתא דהמקבל רק מאחר דנשתנה ונפל ביה מום יוכל לחזור ואם אינו חוזר הוא חפץ בשכירתו ומקור דינים אלו הם בפרק האומנין משנה בהשוכר חמור והבריקה וברייטא דהשוכר חמור והבריקה או נשתטה ורווחי שמעתא לבאר כל פרטי דינים אלו אבל העולה מן ההלכה הוא דאם הוא עדיין ראוי למלאכה ראשונה אלא דיש בו יות' טורח ויותר זמן כגון חמור ובריקה /והבריקה/ או נשתטה דהשוכר צריך לטרוח וליישרו וילך לאט וירב' הזמן ששניהם יפסידו המשכיר והשוכר אומר המשכיר לשוכר הרי שלך לפניך ואם מתה או נשברה דאינו עוד ראוי למלאכה ראשונה חייב להעמיד לו חמור אחר כאשר השכירה לו חמור סתם ובחמור זה ומת בחצי הדרך אם יש בדמיה ליקח יקח או שיש בדמיה לישכור ישכור אף כי מכליא קרנא דהלכתא כשמואל שם לגביה רב והיינו כיון דאמר חמור זה ומסרו לו משועבד החמור הזה לאחריותו ואם אין בדמיה אפילו לשכור דאנוס אז מחשב עמו ונותן לו שכרו של חצי הדרך דאמר ליה אלו בעית למיזל עד הכא לאו אגרא בעית למיתב כדמפרש שם אליבא דרב ואף שמואל מודה אם אינו מוצא בדמיה לשכור. וכן פירוש הרא"ש בהדיא אפילו אליבא דשמואל כשאינו מוצא לא ליקח ולא לשכור והדין הזה דוקא בחמור שמת שעומד הוא למכירה אבל בית שנופל אינו עומד למכירה לכך דינו כדאמר בסוף השואל היכא דאמר בית זה ונפל אזדא ליה כדמפרשי התוספות שם ונותן לו השכר לפי ערך עד שעת הנפילה כדפירש הרא"ש בסוף השואל והמעין בהלכות אלו ימצא שהדינים הם ככה. וכך נראה לי בנדון דידן שאף אם היה השכירות להלוואת משכונות ולהלוואת אמנות היינו במי ששוכר דבר מה לשני דברים ובטל האחד נמצא שנפל מום בחזקה זו ואינה ראויה עוד לתועלת הראשון מכאן ולהבא בעומד וחוזר קאי ולפרוע לו לפי ערך ולא לפחת מאחר שאמר בית וחזקה זו אבל אין לומר מאח' שלא נתבטל הכל יפסיד השוכר כי יאמ' לו המשכיר הרי שלך לפניך כמו חמור והבריקה דהתם דוקא שראוי עוד לכל המלאכה ההיא אשר נשכר לה רק שצריך טורח וזמן אבל בנ"ד שמפסיד הריוח שחשב להרויח דהיינו הלוואת האמנות הוא כאלו מתה או נשבר' כי מה לי קטלא כולא מה לי קטלא פלגא מאחר שא"א לתקן ולהעבי' המום. והנדון הזה ניתן לחזרה ולא לנכוי ופחת ומילתא דמסתברא הוא דלא מצינו דין נכוי כ"א בהכרח בהא דשמעתא דהמקבל כאשר הזכרתי אבל היכא דאינו הכרח למה נבא לידי נכוי ולברר שמאים אשר ישומו ואולי אחד מהם לא ניחא ליה בשומא זו ולא היה משכירו או שוכרו בשומא זו לדעתו ומ"מ אביא קצת ראייה לזה דבטור חשן המשפט בסימן רל"ב הביא דברי הרי"ף מה שכתב בפרק הזהב על שם גאון זז"ל מכר חפץ לחבירו ונמצא מום בו שלא ידע

בו הלוקח מחזירו אפילו לאחר כמה ימים שזהו מקח טעות. וכתב על זה הטור ז"ל והוא שלא נשתמש במקח אחר שידע המום אבל נשתמש במקח אחר שידע המום הרי זה מחלו ואינו יכול לחזר בו אין מחשבין פחת המום אפי' מכר לו חפץ שוה מאה דינרין נמצא בו מום המפחיתו כאיס' מחזיר לו הכלי ואינו יכול לומר אחזי' לו כשיעור פחת המום שיאמ' הלוקח בחפץ שלם אני רוצה וכן אם ירצה הלוקח לקחת פחת המום הרשות ביד המוכר לומר או קח אותו אכמו/כמו/ שהוא או תקח מעותי' והחזיר לי מקחי עד כאן. וכן כתב הרמב"ם בפרק ט"ו דהלכות מכירה נראה דה"ה בשכירות ונולד בו מום כנדון דידן ואף כי במקח דוקא אם היה בו המום קודם המקח אבל אם נולד אחר כך מפסיד הלוקח שם הדין הוא כך דברשות הלוקח הוא לגמרי אבל בשכירות אף כי הוא מכר ליומא כמפורס' מכל מקום גם למשכיר שייכא ביה כי שלו הוא כאשר באר הר"ן בפ' המקבל בשמעתא דמנכה לו מן חכורו וכו' ומעתה נראה שהיה להשוכר לחזור בשכירות ומאח' שלא חזר חפץ במקחו ולא נרד לחלוקי דינין של מחילה בטעות לאמור שלא ידע שיכול לחזור וכו' כי בשכר כאשר נפל בה מום הראשון ידע ורצה לפחת השכירות וכן נעשה אז ובלעדי זה אף כי יאמר שמחילה בטעות היתה אין בו נפקותא רק שעדיין יכול לחזור בו אך לא לנכות למפרע כי אולי אם היה רוצה לפחת בתחלה המשכיר לא היה מתרצה רק היה אומ' או תחזר או תפרע כבראשונה ואם אולי לא חזר בחושבו מדי יום יום יתוקן איהו הוא דאטעי נפשי' וכבר בארתי שכל ספק יד המשכיר על העליונה כי הוא מוחזק.

ואמת הוא שהיה אפשר לחלק ולומר שדוקא היכא שהמחלוקת הוא על הקרקע כגון חדש העבור דאמרינן כולו למשכיר בעבור שנאמר הקרקע בחזקת בעליה קיימא והחדש אינו מושכר לשוכר או כהא דרב נחמן שם בפרק השואל האי מאן דאוגר ליה בית' לחבריה לעשר שנין וכתב ליה שטרא ואמר ליה נקיט' חמש שנין לפי פיר' רש"י שלא נזכר זמן בשטר אז שייך המחלוקת על הבית ואמר המשכיר אינו מושכר עוד רק ה' שנים לכך מהימן אבל היכא דהמחלוקת או הספק יהיה על קציצת השכר לאמור ראוי לפרוע רק כך וכך לא יהיה בכלל דין חזקת הקרקע אך יהיה כמו שהיו חולקין על הפרעון אחר זמנו דהשוכר נאמן בשבוע' אמנם מה אעשה שבהדיא כתב המרדכי בסוף השואל דאף על הקציצ' אם אומ' משכיר השכרתי לך בעשר דינרין ושוכר אומ' בחמש דינרין יד המשכיר על העליונה ומדמה אותו לחדש העבור ודוקא על הפרעון שלאח' הזמן נאמן השוכ' ולא על הקציצ' לכן לא אוכל להשמט ולומ' בענין אחר רק כי המשכ' ידו על העליונ'.

והנראה לעניות דעתי כתבתי ובמטו מינייכו האלופים שלא תקפידו עלי אם לפעמים הרחבתי לדבר והיה אולי ראוי לקצר באיזה מקום או לעקם הלשון דרך כבוד שהרי עקמה התורה לומר ואת הבהמה אשר איננה טהורה. אמנם געגועין יש לי עליכם וכאש' ידבר איש אל רעהו אני עמכם ואם שגיתי אשובה לי וכסאכם יגדל נצח כה אמר הטרור/הטרוד/ מאיר בכמ"ר יצחק ז"ל קצנאילבוגן:

אהובי האלופים כמהר"ר קלמן יצ"ו וכמהר"ר זלמן כ"ץ י"ץ שלום למעלותיכם. חשבתי שדברי הראשונים יספיקו לפסק דין ואמנם מעלת הרב מהר"ק דקדק מלשוני שלא החלטתי לפסוק רק נתתי לכם רשות להשיב כבתחלה ומעצמי לא מצאתי בדברי מקום לתלות בו כוונתו אך מהר"ז העיר עיני שמה שסיימתי ואם רע בעיניך אשובה לי הבין על כוונת הפסק ואנכי לא לאלה כוונתי רק שאם אולי ח"ו ימצא שהרחבתי הדבו' נגדם להקל בכבודם ח"ו על

זה כתבתי אלה הדברים ויהי מהאח' שהשיבו לי להקשות ולסתו' דברי בהכרח אשוב לענות ועל קצת דברי מהרר"ק אענה אף כי אינם צריכין לנדון זה לפי הכרעתי מ"מ נכון להשיב בדברי תור' ועל קצת דבריו התשוב' היא ללא צורך בחושבי כי אף הוא עצמו לא עשה מהם פנה:

בראשונה דקדק מהרר"ק בתשובת מהררי"ק בסימן קפ"ז שאמ' נעשה כמוחזק ולא אמ' נעשה מוחזק גם אני מודה שהיא כ"ף הדמיון ור"ל כמוחזק בקרקע כי אינו קרקע ממש רק דינו כקרקע והדבוק באלה הוא למותר ומה שמעלתו רוצה לחלק שבמנטובה לא הקנו השרים לבעלי חניות החזקות לבד והיה תמיד כח לשרי' להוסיף חניות הם דברים של מה בכך הלא השוכ' הלז לא השיג אליו רשות מן השר רק שכר מזה הרשות שהיה לו מן השר וגם שעבד אותו שהוא לא ילווה כלל וחלקו שקנה מן השר והשכי' לזה הוא לו בשכירות קרקע. ומה שמעלת' רוצה לומר שאפי' אם יהיה דינו כקרקע השוכר נקרא מוחזק מאחר שהחכיר ג' שנים, דבריו רחוקים להבין כי ענין ג' שנים הם רק באש' יש לו טענה שהקרקע או החזקה היא שלו אז ג' שנים שדר בו וזה לא מיחה הם ראייה לטענתו ובנדון דידן אין הטענה ביניהם אם הוא שלו ועוד שכח הרב מה שהוא מפורסם שהשכי' אין לו חזק' כל ימי שכירותו כיון שידוע הוא שירד לשכירות כאומן ואריס ואפוטרופוס וה"ה שוכר כי אין הפרש וכן הוא לפניך בטור ח"ה בסימן מ"ט בסופו. שוב מעלתו רוצה להוציא מפשוטו דברי המרדכי דפרק השואל משכיר אומר בעשרה דינרין ושוכר אומ' בחמשה דינרין שר"ל טרם שנכנס או טרם כלה זמן השכירות וא"א לומר ככה מאחר שתלה הספר טעמו דהלכתא כרב נחמן אפילו בא בסוף החדש כולו למשכי' א"כ גם הוא ר"ל שבא בסוף הזמן ואם היתה הטענ' בתחילת הזמן אין אנחנו צריכין להלכתא זו דכ"ע מודים דאף שמואל מודה דאם בא בתחילת החדש כולו למשכי' לכך מוקי ליה באמצע החדש דהמשכיר מוחזק בחצי ושוכר בחצי ויחלוקו. וכן רב גם כן מודה ומה שאמר טעמו דתפוס לשון אחרון היינו כדי לפרש אפילו בא בסוף החדש אבל בתחילת החדש א"צ לטעם זה אבל רב נחמן סובר אפי' בא בסוף החדש דאז היה ראוי לומר כולו לשוכר אפ"ה כולו למשכיר משום חזקת קרקע ולכך מביא המרדכי ראייתו ממנו דגם הוא מדבר בין בתחלה בין באמצע בין בסוף בשעה שהגיע זמן חיוב השכירות ונשלם הזמן וטען חמשה קצצתי כו'. ומה שהקשה מעלת' מן סיפא דמילתא שאמר וה"ה אם השוכ' אמר שכרתי כו' דמיירי לכאורה שרוצה לדור בו והמשכי' לא רצה להניחו אם כן ברישא מיירי בתחלה משו' זה אין להוציא הדב' מפשוטו דברישא מיירי בכל ענין ולהכי מייתי רב נחמן וסוף דבריו דאפילו בא בסוף אבל מיירי גם כן בין בתחלה בין באמצע ובסיפא מיירי בתחלה או באמצע ומפרש משו' דקרקע בחזקת בעליה קיימא ולא הזכי' רב נחמן. ועוד נוכל ליישב הדבר כדי להניח הענין על פשוטו שגם סיפא מיירי בסוף ולא דנין על דירתו אך דנין שקלקל הדר בבית מחמ' תשמיש והמשכיר תובע היזק קלקולו והשוכר אמר שבא בשכרו והמשכיר אמר לא השכרתי אף באת לדור בחצירי שלא ברשותי וקלקלת ביתי והרבה כיוצא באלו שערי התרוצים לא ננעלו. גם זה לא אשמיט ואם ללא צורך הוא להיותו דברי תורה כתב מעלת' שבטענ' נתתי ולא נתת שהשוכר נאמן ובשבועה אבל בטענת קציצה השוכ' יהיה נאמן בלי שבועה אחר המחילה לא אאמין שמצאת כזה כי שבוע' זו היסת היא כפי' רש"י שם ובכל כפירה צריך שבוע' היסת ואמרת כהלכתא בלא טעמא. הרבה פעמים הזכיר מעלתך ששכירות מכר ליומ' ומה ענינו לכאן מי לא ידע זה דבפרק הזהב איתא ככה לענין אונאה דנכלל בלשון התורה שאמר וכי תמכרו ממכר וגו' אל תונו וכן על נידון מהררי"ק שהבאת מסימן כ'

שהתנה עם שמואל שלא למכור החנות אלא לשמואל גם הקוטמו' שהוא שכירות בכלל הלשון אבל בזה לא יגרע כח בעל הקרקע בדב' שהם מסופקים בשכירות שיד בעל הבית על העליונ' ואין הבדל אם יהיה שכירו' לזמן ההוא או מכר לזמן ההוא דלענין זה אינו דומה ליובל דהתם אפקעת' דרחמנא הוא והכא הוא ברצונו קצב זמן אם כן השאיר לו כחו וגם במכר עצמו אם היו נדונין יחד המוכ' והקונה בגוף הקנייה לאמור זה מכרתי וזה לא מכרתי אז גם כן נאמ' חזקת מאר' קמא כמו שבנדון זה דנין אם הזכות הזו נשכר בכלל השכירות. נקוט כללא זה בידיך שכירות מכר הוא ליומא דוקא מה שהוא ודאי שלו ונפקא מינה כנ"ל אבל לא שיהיה נקרא בעל קרקע לענין ספק שיהיה מוחזק. שוב מעלת' תמה עלי על שהסכמתי עם מהרר"ק שיכול למימר לשון מסופק הוא הלא כבר השבתי למעלת' שכן הוא היינו שטענה מסופקת היא ואינה ברורה להיות טענה נכונה ויפה בררתי לך בפסקי הראשון רישא וסיפא דירושלמי:

מעלתך חשב לתפוס אותי בדברים על אשר כתבתי שהיה זר שהרא"ש יביא הירושלמי ולא יזכיר לפחות לאמר ודעת רי"ף אינו כן ודבריו הם התלמוד שלו בסתם ואמרת שככה מצאת בערבי פסחי' שהרא"ש פוסק דעל כוס שני אין צריך לברך בפה"ג והרי"ף פוסק דצריך לברך והוא אינו מזכיר דברי הרי"ף במחילה כדניים מר אמר להא מילתא פקח עיניך וראה שם שהביא כל דברי הרי"ף כצורתם ואם לא הזכיר שמו הלא כבר אמרתי לך שסתם דברי הרא"ש הם דברי הרי"ף כי הוא הגמרא שלו אכן מסופק פרק ב' דברכות האמת אתך שלא הביאו אכן גם בזה אין קשה דבר כי על כרחך צריך לדחוק וליישב הפסק של הרי"ף שפוסק כת"ק ואנן קיימ' לן שבכל מקום משנה /ששנה/ רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו אלא שר"ל כמו שמיישב אותו המרדכי דר"ל בזמן הזה דאין אנו מכוונים היטב אם כן גם חתן יקרא דאדרבה אם לא יקרא נראה כיוהרא כאלו תמיד דרכו לכוון וכדברי התוספ' שם אם כן דברי הרי"ף שפוסק כת"ק היה דוקא בדורות האחרונים אבל לא אליבא דהלכתא בדורות הראשונים אשר חלקו הת"ק ורשב"ג אם כן פסק הלכתא שלו לא רצה לומר לפסוק כנגד רשב"ג כי דבריו נכונים בדורו וגם הוא היה מודה בדורו' אחרונים לזה זכינו לדון שהרא"ש אינו חולק על הרי"ף ומה שהוא אמר והלכתא כוותיה ר"ל הלכה ממש בדברי מחלוקתם יבנו דברי רשב"ג בכללא דבכל מקום ששנה וכו' ואף כי בדורו של הרא"ש אין נפקות' בפסק שלו מאחר שעכשיו אין אנו מכוונים מ"מ רוצה לפסוק דין התלמוד כי כמה פסקים הם בתלמוד ובפוסקי' שאינם שייכים בדורותם ותורה היא לבד לתלמוד כי היום ומחר ישובו הדורות להיות כבראשונה. ועוד יש בזה נפקות' גם בדור הזה שהלכה כרשב"ג דאמר לא כל הרוצה ליטול את השם כו' דהת"ק חולק ואומר הואיל וגם אחרים קוראים לא נראה כיוהר' אם כן גם חתן הפטור יקרא כדמפ' בגמ' שם ורשב"ג סובר שאפילו הכא /הכי/ יוהר' הוא אם כן נפקא מינה בזה לדברים אחרים שנקרא יוהרא בענין זה על דרך אמרם הפטור מן הדבר ועשהו נקרא הדיוט אף אם אחרים אינם פטורי' ועושים והוא פטור ועושה נראה כיוהרא ונקרא הדיוט אם לא שכל מעשיו הם בחסידות לכן אומר לא כל הרוצה ליטול כו'. ובלעדי זה מה שהביא מעלת' מן משניות אלו אינו כנגד כוונתי שהיא שאין מנהג של הרא"ש כאשר הוא מביא ירושלמי בזה סתם ואינו פוסק רק מביאו ולא יזכיר לומר ואין דעת הרי"ף כן מאחר שלא הביאו אבל כשהוא פוסק להדיא והרי"ף פוסק להדיא אינו צריך להזכירו דסומך שכל אדם יראה אותו. מה שמעלת' [רוצה] עוד להביא ראייה מפלוגתא דרב כהנא ורב יהודה אם פירות בחזקת אוכליהן או בחזקת בעל הקרקע וכי פסק

הרי"ף כרב כהנא ופי' הר"ן שם כו' הארכת בדברים והכל הוא תלמוד ערוך ההלכה כרב כהנא והפירכ' והתירוץ ופירו' הר"ן הוא פירו' רש"י מלה במלה אינו יודע מה תרצה לחדש ומי לא ידע שצריך לפרש איך שייך להמשיך דברי ריבנות על הפירות שאכל שיהיה שייך בו חזקת קרקע לכך צריך לפרש שהספק הוא שנה זו של מי היה וכן בקציצה אפרש לך בסוף דעת המרדכי בענין זה. ומה שמעלתך מדמה גם נדון דידן למילת' דעביד' לגלוי' מכך פנקסים אין ראוי ללכלך בו הנייר ומעלת' בעצמו אמר האמת שלא כל העתות שוות. ומתשובת מהררי"ק בסימן ט"ו שהבאת אין ראייה דשם תלה הטעם מפני ששנה וכל המשנה ידו על התחנות' דעשה שלא כהוגן לשנות וכן מה שפלפלת במה שאריס אמר למחצה ירדתי ובעל הבית אמר לשליש מה שתרצת שהטעם הוא שמנהג עוקר הלכה הוא האמ' הגמ'. ומנהג חניות שכתבת לכתוב בקונטרסי אינו מנהג ותיקי' ולא מנהג קבוע ולא ארחיב בו הדבור למותר כי אין זה דברי תורה גם אינו מעלה ומוריד מאח' שאנו דנין אם היה היזק לשוכר ושנגדך חולק עליך לומר לא היה לו היזק בזה:

שוב כתב מעלתך וז"ל ועוד מוכח שהשוכר נקרא בעל קרקע משך השכירות מהמשכיר בית לחבירו לזמן קצוב שאינו יכול לחזור בו ולהוציאו תוך זמנו ואפי' נפל ביתו של משכיר ואין מקום לדור בו וזה משנה שלימה פרק המקבל /השואל. מס' בבא מציעא דף ק"א ע"ב/ ואפילו העני וצריך למכרו לאחר אינו יכול להוציאו והמקח קיים והלוקח צרי' להניחו ביד השוכר עכ"ל הטור ח"ה סימן שי"ב עכ"ל. תשוב לקרא מה שכתבת הפוך בה והפוך בה מה דמות ראייה מצאת מכל זה שהשוכר נקרא בעל הקרקע לענין חזקה וכי כל זה אינו מדבר רק שמשכיר צריך לקיים תנאו ולא יחזור מה ענין שמיטה אצל הר סיני והוספת לתת לדברי' אלו כח יתירא לומר משנה שלימה היא ולדידי משנה זו חסירה היא ולא מצאתי דין זה בתלמוד לא במשנה ולא בגמרא אך דברי הרא"ש הם בפרק השואל מן הירושלמי תראנו משם וכל עצמו אינו אומר כ"א לחלק שכל הדינין הנזכרים שם שלא יוכל להוציאו כ"א אחר הודעה או מה שנאמר שם פשיט' נפל ביתו אמר ליה לא עדיפ' מנאי דוקא שהשכיר לו סתם אבל לזמן קצוב המשכיר אינו צריך להודיעו וכל משך הזמן במכר הוא ולא יכול להוציאו אף כי נפל ביתו של משכיר וכדי שלא יקשה עלי ההיא דמהררי"ק בסימן קי"ח בחזק' הישוב דנראה שם לכאורה דלא אמרינן שמאר' קמא יחשב מוחזק נרא' לי ליישב באופן זה דע"כ לפי פשיטות דברי המרדכי שמחשב טענת קציצה כאלו טוענין בגוף הקרקע צריך לתת טעם לדבר והיינו משום דאף על פי שטוענין בסוף הזמן אנו מעמידין אותם כאלו באו לידי טענ' זו בתחלה תיכף אחר שנכנס ואז היה פשיטא דיד בעל הבי' על העליונ' שהקרקע שלו הוא ויאמר לו תן לי י' דינרין או תצא מביתי ועל דרך זה ידמ' כאלו חולקין על הקרק' וגם אז אחר שנכנס היה ראוי להסתפק בכמה יהא השכירות וכן הוא טעם של רב נחמן בחדש העבור אפילו בא בסוף החדש כדפירש שם רש"י שנעמיד הענין כאלו היה בתחלה שגם אז היה ראוי להסתפק של מי היה החדש ונאמר שהספק נולד בתחלה ולהיו' העניין נוגע בקרק' יש לו כח זה לדמותו כאלו היה הענין טרם כלה הזמן אבל בעובד' דמהררי"ק הספק דמיירי בו הוא אשר נסתפק ראב"ן שם לא היה ראוי להתחיל רק אחר שמת השר ואז קנה שמעון תנאים חדשים עבורו ולא הזכיר ראובן בתנאי' שיהי' ראב"ן מסופק גם בזה אם שמעון זכה בעבו' ראובן בסתם כאלו היה שלוחו או לא ואז היה שמעון מוחזק מעצמו מחמת חזקת ישוב ומחלוקתם לא היה על המקום לאמו' להעמיד בחזקת מאר' קמא שאלו היה על מקום וקרקע ממש אין אנו צריכין

להעמיד הענין למפרע רק תמיד הוא בחזקת מאר' קמא בכל ספק אבל הריב היה רק על חזקת ישוב דאינו קרקע ממש ולא נוכל להעמיד הספק למפרע טרם שהחזיק שמעון לאמור כאלו היה הספק בעוד שהיה השר בחיים והיה מוחזק ראובן כי הספק לא היה שייך אז דהספק לא נולד רק בעבור מיתת השר וקניית שמעון אחר כך. ועל דרך זה מתורץ גם כן דלא קשה דידי' על דידי' על סימן קפ"ז דלעולם מי שהוא מוחזק בישוב דינו כאלו מוחזק בקרקע אבל בסי' קי"ח לא היה ראובן מוחזק בישוב כי מת השר ושמעון היה מוחזק כנ"ל ולא נוכל להעמיד הספק למפרע ובנדון דידן גם המשכיר מוחזק עדיין בחלקו ולשוכר אין חזק' וכל אריכות דברי אלה הם למותר רק בדברי תורה לבד ירדתי להתוכח ולא חדשתי רק לתרץ קושיית' אשר חשבת לסתור דברי. אמנם עיקר' דדינ' אשר כבר פסקתי לזכות המשכיר עדיין בדעת' הראשונה אני עומד לזכותו מכח שמעתת' דהאומני' השוכר חמור והבריקה או נשתטת' דהוי כמו ששכר דבר ונפל ביה מום שהוא חסרון על להבא דבחזרה קאי ושוכ' זה הואיל ולא חזר או סבר וקבל כאש' בררתי כבר ביאור רחב ומחותני מהרר"ז מגמגם קצת מכח התוספתא הביא הר"ן וכתב עליה וז"ל וכשם שהלוקח שדה באחריות ובא ב"ח וטורף מקצת אין המקח מתבטל בכך אלא שחייב מוכר לשלם לו ביבש אילן ומעיין דכוותא עכ"ל. ומזה רצה לדקדק שמשנה דיבש המעיין מיירי בכל ענין וכו' לא' /לא' /הבנתי גמגום זה דאדרב' היא היא שאמרתי דהלוקח שדה וב"ח טורף מקצת אין שייך חזרה מכאן ולהבא לבד רק חזרה למפרע שיחזור מתחל" המכר והוא אכל הפירות ונשתמש בקרקע /בקרקע/ ויהי' סכסוך לכן המקח קיים וישלם לו החסרון ככה גם ביבש המעיין אין שייך חזר' מכא' ולהבא דנתקלקל למפרע לכן משלם לו החסרון אבל בשכירות ונפל ביה מום שיזיק על להב /להבא/ ויוכל לחזור מכאן ולהבא לבד אנו אומרים אלו עד הכא בעית למיזל לאו שכר בעית למיתן ממש כחמו' שמת בחצי הדרך כי אלו השוכר הזה לא היה שוכר ז' שנים רק עד זמן הקלקול לא היה צריך לתת השכ' עד היום ההוא גם עתה היה לתת לו כך והי' יכול לחזור כאלו היה נשלם שם השכירות. ומה שהשיג מהררי"ק כי היה גם בכאן בלתי אפשר' לשוכר לחזור בפתע פתאו' משום הזיקות הם סברות אינם ישרות בעיני כי כמו שיעשה בסוף ז' שנים גם היה עושה אז ואף אם היה לו קצת היזק גם בחמו' ומת בחצי דרך יש לו קצת היזק שיצטרך להשיג חמו' אחר ואולי ביוק' ואפילו הכי אומרים לו אלו עד הכא בעית למיזל וכו' והמשכ' אינו משלם לו היזיקו להיו' הדבר אונס. ומה שמעלת מהרר"ק או' שהכרעה שלישי' אינה הכרעה אינו ענין לנדון דידן דלא שייך לומר שיהיה הלכתא כוותי מטעם שהלכה כדברי המכריע דאלו היה באש' ב' דינין חולקין והשליש /והשלישי/ מכריע כאחד מהם הדין קיים מכח שהלכ' כמכריע הי' הדין בטל לגמרי ולא היו מועלין דברי השליש דפרק כירה איתא בגמרא על לא ישתטף אדם כל גופו בין בצונן כו' דלא אמרינן הלכה כמכריע אלא דוק' במשנה אבל לא בברייתא אם כן כ"ש שבינינו אינו שייך אלא ענינינו הוא כאלו יבואו בעלי דינים לפני ב"ד של שלשה או כ"ג ואלו מחייבין ואלו מזכין ואף כי המחייבין או המזכים יש להם טעמי' שונים מ"מ הולכין אחר הרוב המסכימים לדעה אחת בדין ולשון הכרעה היא כאשר דרך משל בפרק כירה תנא אחד אוסר בין בחמין בין בצונן ותנא אחד מתיר בשתיהן והשלישי אוס' בחמין ומתי' בצונן דלא טוב' כחד מהם והלכה כמותו אם הוא משנה כאשר הזכירו הראשונים החילוק שהיה ס"ד לחלק ואם הראשונים לא הזכירו החילוק שהיה ראוי לחלק כמו בסוף פ"ק דפסחים חבית תרומה שנטמאת שהתנאים הראשונים לא חלקו בין בית לשדה ולא הזכירו שהיה ס"ד לחלק והשלישי מעצמו חלק בין בית לשדה נקרא הכרעה שלישי כפירו' רש"י ותו' שמה ואוכל לומר גם בנדון דידן נזכר קצת הערה /הכרעה/ מן טעם דידי בדבר מעלתך

שכתבת שטען המשכיר שהיה לשוכר לעשות לו מודעה ולאמר לו תנכה לי או הרי שלך לפניך וכתבת שמהר"ז מסכים ומעלתך חולק עליו ואני לפסק דיני הסכמתי ככה שהיה לו לחזור כנ"ל בפסקי א"כ לא נקרא הכרעתי הכרעת שלישי אכן איני צריך לאלה כי ענין שלישי ר"ל מאחר שבדין אינם שוים אבל כאשר הם שוים בדין ר"ל שכל אחד יש לו טעם בפני עצמו לא נקרא הכרעה שלישי וזה מובן לכן בדא נחיתנא ובדא סליקנא בנדון זה שהמשכיר הוא פטור מנכוי זה והשוכר שלא חזר בו כל כמה דלא חזר סביר וקבל נאם מבי"ק ז"ל:

שו"ת חתם סופר אורח חיים סימן רו

נוהגין ברוב תפוצות ישראל לכתוב שטר הרבנות על זמן, יש על ג' שנים ויש על חמשה שנים, ומ"מ מעולם לא נשמע שאחר כלות הזמן ההוא יצא נקי מרבנותו. וטעם המנהג הוא עפ"י מ"ש בש"ע ח"מ סי' של"ג ס"ג שאסור לפועל ומלמד לשכור עצמו יותר מג' שנים דא"כ יצא מכלל שכיר ונכנס לכלל עבד ואסור למכור עצמו בעבד עברי ע"ש, והנה זמן ג' שנים לשכיר נפקא להו מקרא בישעי' [ט"ז - י"ד] שלש שנים כשני שכיר, משמע דסתם שני שכיר הם ג' שנים שם ג' ובתורה כתיב [דברים ט"ו - י"ח] בעבד עברי כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים היינו פעמיים כשני שכיר וכנ"ל, ולפירוש זה אסור להשכיר עצמו ביותר משלש שנים, אך רש"י בחומש עפ"י ספרי פירש משנה שכר שכיר שעבד עברי עובד ביום ובלילה דמוסר לו שפחה כנענית, וגם התם בישעי' בפסוק שלש שנים כשני שכיר פירש ג"כ פירוש אחר ע"ש, א"כ אינו מוכח לאסור יותר מג' שנים רק שלא יהיה מושכר לשש שנים וע"כ יש כותבין שטר הרבנות על שלש שנים ויש על חמש שנים אבל סתם אין כותבין: וברמ"א י"ד ס"ס רמ"ה בשם הכל בו, שאין לסלק שום רב חוץ אם המנהג בעיר להחליף ההתמניות א"כ גם הרב כשעבר זמנו יחליפנו וימירנו באחר, וצ"ע הא מבואר לעיל כל הרבנים מקבלים אותם על זמן ידוע וא"כ לעולם בעבור הזמן יחליפנו באחר ואיך כתב זה תלוי במנהג. והאמת דין זה נובע מס' כלבו, והמעין שם יראה התם מיירי בקהלה שיש בה כמה הראויים לש"ץ או לרב ואינם נוטלים פרס אלא מכבדים לזה שיהיה ש"ץ או רב לזמן, אח"כ יתכבד אחר מהקהלה בכבוד זה כמו שנהגו עתה בהתמניות קרו"ט, אמנם הרמ"א מיירי נמי ממקבלי פרס ונשכרים להקהל א"כ ע"כ נשכרים רק לזמן או לג' שנים או לה', וא"כ מה שכתב דתליא במנהג צ"ע לכאורה:

ועכצ"ל נהי דכותבין זמן בשטר הרבנות, היינו לטובת הרב המשכיר שיהיה יכול לחזור בו אחרי כלות הזמן ואינו כעבד עברי, אבל הקהל אין בידם לחזור אפילו ככלות הזמן אלא במקום שנהגו ועל כן כתב רמ"א דתליא במנהג. ולא נשמע ולא נראה מעולם במדינות הללו שהסירו הרב והורידוהו מכסא רבנות שלו וכן לא יעשה שהרי אפילו אב בית דין שסרח אין מעבירין אותו ואין מנדין אותו עיין ש"ע יו"ד סי' של"ד סעיף מ"ב והוא מתקנת אושא שבירושלמי, ומביאו בהג"א פרק אלו מגלחין [סי' ט"ז] ושם מבואר דאין מעבירין אותו ע"ש: משה"ק סופר מפפד"מ.

שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק א סימן עו

בסלוק פועל ומלמד ממשרתו בלא טענה י"ז טבת תשי"ב. מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם מוהר"ר מרדכי פינחס

טייץ הגאב"ד עליזאבעט שליט"א.

בדבר הד"ת הנה אחר פס"ד של הב"ד שהיתה ישיבת הב"ד בהסכם שני הצדדים וגם היה בק"ס לציית מה שיצא מהב"ד בין לדין בין לפשר הא ליכא כלל דין שנתחייב לכתוב הטעמים, ובפרט שליכא בזה"ז בכאן ב"ד הנחשב ב"ד גדול. והפס"ד הוא בתקפו ולא אנחנו ולא שום ב"ד אחר יכולין לבטלו. וממילא מחוייבין לשלם לו כפי שיצא מהפס"ד ובפרט שהיה ק"ס גם על הפשר גופא ביחוד. אבל ממכתב כתר"ה ניכר שהוא רק בשביל הבע"ב שלא ירצו לקיים הפס"ד כשלא אכתוב הטעמים לכן אף שידוע אני שגם כתר"ה בעצמו אית חילא בידו לברר ההלכה שבשבילה עשינו הפשר הזה אחרי שתסולק הנגיעה מאחר שבכל אופן הפס"ד הוא בתוקפו אף אם תשאר הקושיא, מ"מ לרוחא דמלתא אני כותב הטעם בקצור.

הנה בלא טענה כלל אין יכולין לסלק אף אם נימא כמו שכתב כתר"ה שהיו צריכין למנותו בכל שנה מכיון שעצם הדין בארתי באורך בתשובה אחת ששוכר פועל סתם הוא לכל הזמן שצריך השוכרו כגון בפעקטארי וכן הוא בישיבה שהוא לכל זמן שיתקיימו. אף שרוצים לבטל זה מצד המנהג שמחדשין המינוי בכל שנה להוכיח מזה שמינוהו רק לשנה, ואין זה הוכחה של כלום כי ידוע שלא אירע שיסלקו בלא טענה וא"כ שוברו עמו ובטלה ההוכחה ונשאר כעצם הדין שהוא שכור לעולם. וממילא אף שמנהג בתי ספר של הנכרים שהם מסלקין גם בלא טענה, אינו כלום די ש למיזל בתר מנהג של מקום זה יותר ממנהג המדינה.

שלחן ערוך חושן משפט סימן שכא סעיף א

(א) החוכר או המקבל שדה מחבירו, והוא בית השלחין או בית האילן, ויבש מעין בית השלחין ולא פסק הנהר הגדול, אלא אפשר להביא ממנו בדלי, או שנקצץ האילן של בית האילנות, אינו מנכה לו מחכירו. ואם מכת מדינה היא, כגון שיבש הנהר, מנכה לו מחכירו: הגה - אבל בקבלנות אינו מנכה לו כלום, אלא חולקין במה שנמצא כפי תנאים (המגיד פ' ח' דשכירות ונ"י ר"פ המקבל). והא דאמרינן אם מכת מדינה הוא מנכה לו מן חכירו, הוא הדין בכל כיוצא בזה, דכל מקום שנפסד הענין לגמרי והוי מכת מדינה, מנכה לו משכירותו. ואם אפשר לתקנו על ידי טורח ותחבולות, אינו מנכה לו (מהר"ם פאדוואה סימן ל"ט). וכל מקום שמנכה לו אין חילוק במה שעבר או להבא. וכן פסק מהר"ם על מלמד שגזר המושל שלא ילמוד, דהוי מכת מדינה וכל ההפסד על בעל הבית (מרדכי פרק האומנין). ויש חולקין וסבירא להו דמכאן ולהבא בדין חזרה קאי, כמו דאמרינן לעיל סימן ש"י לענין השוכר חמור ומת, ואם לא חזר איהו דאפסיד אנפשיה ומחל (מהר"ם פאדוואה הנזכר לעיל). והסברא הראשונה נראה לי עיקר:

ביאור הגר"א חושן משפט סימן שכא

[ו] וכ"פ מהר"ם כו'. במרדכי סי' ת"ע ומביא ראייה ממנה שמכת מדינה שייך ג"כ בלהבא דלא כמהרמ"פ:

[ז] וכל כו'. וכ"כ מהרמ"פ סי' פו וכ"ה בהג"א אבל צ"ע אדרבה הואיל ומכת מדינה מנכה לו משכירותו כנ"ל וכן

הקשה שם בהג"א פ' האומנין ו' בסד"ה וגם על בגד. ואם הבטול מחמת גזירת המושל כו' וצ"ע כו' ואף שבד"מ תי' דל"ד לקרקע דקרקע בחזקת בעליה עומדת וגם המשכיר יפסיד משא"כ בשאר משכיר מ"מ אינו מובן במה שתלה הואיל ומכת מדינה כו' וגם מ"ש בהג"ה וה"ה בכל כיוצא בזה כו' וכ"פ מהר"מ כו' מ' אף בשאר משכיר לעולם מנכה לו וכ"מ במהר"פ סי' לט שכ' דטעם דמנכה לו משכירתו ובמקח שנולד היזק אח"כ אין מפסיד המוכר משום דבמכר ברשות הלוקח לגמרי משא"כ במשכיר מ"מ של המשכיר הוא וכמ"ש הר"ן בפ' המקבל כו' וכ"כ הנ"י שם משום דנהנה המשכיר מהפירות וכן בכל שכירות מהשכירות שהרי אם נפסד הדבר נפסד שכרו מכאן ולהבא כמש"ל בסי' ש"י בחמור ובסי' ש"ב בנפל הבית או נשרף ולכן כל ימי השכירות נהנה המשכיר ועוד צ"ע מסי' של"ד ס"א בהג"ה וכן בכל אונס כו' וכן הקשה סמ"ע אלא שהרב נזהר שם וכו' ואם הוי מכת כו' סי' שכא ס"ל דאע"ג דאם שניהן יודעין או לא יודעין פסידא דפועל מ"מ במכת מדינה פסידא דבע"ה והדבר להיפך ממכת מדינה שבקרקע ששם קולא דבע"ה וז"ש עסי' שכ"א ולא כו' סי' שכ"ב מ"מ דבריו תמוהין ומרפסן איגרא יציבא בארעא כו' מאן דאית לי תורי כו':

[ח] וי"ח כו' כמש"ל סי' שי כו'. ר"ל דכתב שם דאם אין בדמים לא ליקח ולא למכור נותן לו של חצי הדרך ודוקא בהבריקה ונשתטתה שראוייה למלאכתו עדיין אל"ה הרי שלך לפניך אבל לא במתה שנפסד הענין וכן בנפל בית זה כמש"ל בסי' ש"ב סי"ז אינו חייב לבנותו אלא כו' וא"כ (הל"ל) [ה"ל] לחזור כשראה ההפסד וכשלא חזר סבר וקבל וכמש"ל סי' רלב ס"ג המוכר לחבירו כו' אבל אם נשתמש כו' וע"ש ס"ד אין כו' וא"י לומר כו' וכן אם כו' וכו' שם ול"ד לאכלה חגב דשם לעבר מאי דהוה הוה וכן נקצץ האילן ויבש המעין שאם יחזרו בהן לשוא טרחו בשעבר כו' ע"ש וכ' בד"מ ותמיהני עליו דמייתי ראייה מדין חמור שמת דאינו מכת מדינה לדבר שהוא מכת מדינה דאפשר לעולם בדין ניכוי קאי ולא בדין חזרה וכ"מ במהר"מ בדין מלמד כו' כנ"ל ואין אלו אלא דברי נבואה לחלק בדין חזרה בין מכת מדינה או לא ועסמ"ע שהשיג עליו ג"כ אבל נראין דברי הרב מסוגיין ועס"ב בהגה וי"א דוקא כו' אבל אם אמר כו' והוכיחו כן מהתוספתא והביאו הרא"ש שם שדה בית השלחין אני שוכר ממך שדה בית האילן אני שוכר ממך יבש המעין ונקצץ האילן חייב להעמיד לו מעין וחייב להעמיד לו אילן אחר שדה בית השלחין זו אני שוכר ממך שדה בית האילן זו אני שוכר ממך יבש המעין נקצץ האילן חייב להעמיד לו מעין ויבש המעין נקצץ האילן מנכה לו מחכירו וכו' אלמא דאף ברישא שלא אל"ל זו אפ"ה קפידא כיון שא"ל חוכר למחכיר וא"כ קשה על מהרמ"פ לפ"ד הא ברישא יכול לחזור בו ואפ"ה כו' שמנכה לו מחכירו וכאן א"א לשוא טרח דהא צריך לחפור לו מעיין וצ"ל דמהרמ"פ ס"ל כשיטת התוס' שם ד"ה אידי כו' והרא"ש דרישא אינו מנכה אף בדא"ל חוכר למחכיר דמתני' בכה"ג איירי כמ"ש תוס' ובזה מתורץ קושית הב"ח והדרישה דהא בתוספתא מ' להיפך כנ"ל והרא"ש מביא תיכף אח"ז התוספתא ואיך נעלם ממנו זה אבל לפי מ"ש ניחא דהתוספתא הוא סייעתא דלהכי אין מנכה כיון שבידו לחזור כנ"ל ולפ"ז דברי הרב נכונים דבמכת מדינה לא שייך דין זה דהא מתני' בדא"ל חוכר למחכיר כנ"ל ומאי פריך גמ' ה"ד אילימא כו' אבל נ"ל דאדרבה מהרמ"פ ל"ל דעת תוס' מדדחיק תוס' אם הוי קפידא או לא ולפ"ד אפי' הוי קפידא אינו מנכה לו כנ"ל אלא בשיטת הנ"י והמ"מ והא דכ' קפידא לא שמנכה לו אלא שיכול לחזור וכמ"ש בתוספתא וזה שלא הזכיר הנ"י והמ"מ שמנכה אלא שהוא קפידא ודלא כמ"ש בס"ב בהג"ה ודברי הג"ה שם תמוה דהא במקום שאין מכת מדינה מודה למהר"פ ואמאי מנכה ולפ"ז אין חילוק בין נ"י והרא"ש לדינא:

נתיבות המשפט ביאורים סימן שלד ס"ק א

ואם היה מכת מדינה. עיין סמ"ע ס"ק ב'. ובאמת הדין הוא לכאורה תמוה מאד, מהיכי תיתי יהיה עדיף מכת מדינה מאילו איתרמי האונס בבעל הבית דהוי פסידא דפועל, דהא ה"נ הבעל הבית לא פשע מידי דהוי כאילו שניהם אינן יודעין מהאונס, ואדרבה מצינו שמכת מדינה הוא מגרע כח הפועל, דהא בחכירות [סימן שכ"א סעיף א'] אף שבשאר אונס אינו מנכה לו, ובמכת מדינה מנכה לו, וכן בשכירות בית למאן דס"ל בנשרף הבית דחייב לשלם כל השכירות, מ"מ במכת מדינה פטור, ובמלמד בסימן שכ"א [סעיף א' בהג"ה] וכן הכא משמע מדברי הרב דמכת מדינה מאלם כח הפועל שחייב לשלם לו אפילו בדבר שלא היה לבעל הבית לידע יותר מפועל.

לכן נראה דאין דעת הרב כאן דבמכת מדינה משלם כל שכרו וכדעת המרדכי [ב"מ סי' שמ"ג] שהביא הרב בהגה"ה בסימן שכ"א [שם], דא"כ היה לו לכתוב בפשיטות ואם היה מכת מדינה חייב לשלם כל שכרו, שכאן מבואר עיקר דיני אונסי הפועל, וגם לקמן בסמוך כתב בעצמו דאם ברחו מחמת שינוי האויר הוי פסידא דפועל, אף דשינוי האויר הוא מכת מדינה כמ"ש הש"ך שם [סק"ג]. רק כונת הרב דבפועל כגון בפסק הנהר ויש לו טירחא יתירה, או שנתמעט הטירחא, בדין חזרה קאי, ואף אם הפועל רוצה לעבוד שיוסיפו או שימעטו לו משכירותו כפי שנתרצה או שנתמעט הטירחא והבעל הבית אינו רוצה, או שהוא להיפך שהבעל הבית רוצה והפועל אינו רוצה, אין אחד יכול לכוף לחבירו ובדין חזרה קאי, משא"כ מכת מדינה בדין ניכוי קאי כמ"ש הרב בהגה"ה בסימן שכ"א וכל אחד יכול לכוף את חבירו שיגמור העבודה ובדין ניכוי, ועיין בסמ"ע שם [סק"ו], אבל לענין לשלם כל השכירות ודאי דאף הרב סובר שפטור כמ"ש כאן, ולא הביא הרב בסימן שכ"א דברי המרדכי במלמד רק להוכיח דעתו דמכת מדינה שייך גם על להבא, שלא כמהר"מ פאדווה [סי' ל"ט] דס"ל דמכת מדינה לא שייך רק בלעבר ולא להבא, אבל אינו פוסק כוותיה כדמוכח כאן גבי מלמד באירע דבר שנפטר בעל הבית.

וטעמו של המרדכי [שם] דחייב במלמד בגזירת המושל, נראה דס"ל כיון דמלמד אסור ליטול שכר לימוד רק שכר שימור כמבואר בנדריים [ל"ז ע"א], וגזירת המושל אינו אונס על השימור רק על הלימוד, ולכך חייב הבעל הבית כיון שלא נעשה האונס על הדבר ששכרו, אף שהשכירות של אלו הדברים היה רק בשביל כונת הלימוד, מ"מ נקרא עשה שליח שליחותו כיון דבגוף הדבר ששכרו לא נאנס, ודמי לשכרו להביא כרוב ודרמוסקין לחולה ומצאו שמת [ב"ק קט"ז ע"ב] דנקרא עשה שליחותו, אף שצורך הבאת כרוב היה בשביל ריפוי החולה ונאנס בענין ריפוי החולה, מ"מ בגוף הדבר שהשכירו עשה שליחותו, וה"נ כן הוא, כיון שלא נאנס בגוף הדבר ששכרו לעשות דהיינו השימור, חייב לשלם, משא"כ במת או חלה הנער או שברח מחמת דבר, שנאנס מחמת גוף הדבר ששכרו שאין לו לשמור, פסק [המרדכי ב"מ סי' שד"מ שמ"ו] שפיר שפטור. ובזה אתי שפיר דברי המרדכי דבגזירת המושל חייב משום שהוא מכת מדינה, דאילו לא היה מכת מדינה רק שהיה האונס מה שלא יכול ללמוד עם הנער בהמלמד ולא בהנער, כגון שנשתתק המלמד, ודאי דהיה פטור מליתן השכר, וכיון שגזירת המושל הוא מכת מדינה לא חשיב אונס מחמת המלמד ולכך חייב.

ערוך השולחן חושן משפט סימן שלד סעיף י

אם נתהוה בעיר שינוי אויר וברחו הוו כשאר אונס והוי פסידא דפועל או המלמד כן כתב רבינו הרמ"א וכתב אחד מהגדולים דדוקא כשהמיעוט ברחו אבל אם ברחו כולם או רוב העיר הוי מכת מדינה וההפסד הוא על הבעה"ב ומשלם להם כל שכרם כמ"ש בסעיף ד' [ש"ך] ולי נראה מסתימת לשון רבינו הרמ"א דאף אם הוי מכת מדינה ההפסד עליהם וטעמו נ"ל דדוקא כשהפועל או המלמד עומד מוכן לעשות מלאכתו אלא שהמלאכה נתבטלה כמו פסק הנהר הגדול שבסעיף ד' או אם התלמידים לבדם ברחו מקודם אבל אם בעת התהוות המגפה ברח המלמד וגם התלמידים ההפסד של המלמד ומזה מיירי רבינו הרמ"א וזה שכתב אם ברחו ר"ל המלמדים או הפועלים ואינו כדן שכתב סי' שכ"א בגזירת המושל שלא ילמדו דהתם מוכן המלמד ללמוד אלא שאין מניחין אותו וכן בשינוי אויר והתלמיד או הפעולה נשמטה מלפניו כיון דמכת מדינה היא ההפסד על בעה"ב אבל כשהפועל או המלמד בעצמו ברח ג"כ מיד בהתחלת האונס והשמיטו את עצמם מהמלאכה בעוד שיכלו לעשות למה יסבול הבעה"ב דטעמא דמכת מדינה ההפסד הוא על הבעה"ב משום דמשמיא הוא דגזרו עליה ולא שייך זה אלא כשנתבטל הפעולה רק מצד הבעה"ב ולא כשנתבטל מצד הפועל והמלמד ג"כ וראיה לזה דהא גם במכת מדינה אם ע"י טורח גדול ביכלתם לעשות הוי ההפסד עליהם כמ"ש בס"י שכ"א מכ"ש כשהם נחפזו לברוח מהמלאכה דההפסד הוא עליהם [ואתי שפיר פסק מהר"מ שהביא הש"ך בסק"ג ותמה עליו ע"ש ודוק]:

פתחי תשובה חושן משפט סימן רז

סעיף י"א (יג) ערבוני מחול לך. עיין באר היטב [סקכ"ב]. ועיין בתשובת מים חיים חלק חו"מ סי' ה' שנשאל באמר בלשון אשכנז [דער אדרוף זאל פאר פאלין ווערין], אם הוא כמו אמר ערבוני מחול לך. והשיב דזה פשוט דהוי כמו מחול לך, וגם אם הוי לשון מתנה הא גבי מעות מהני ג"כ לשון מתנה כמו מחול לך, ואף דבשו"ע סימן רנ"ג סעיף ב' איתא דאם אמר יפול לפלוני כך וכך לשון ירושה הוא, ויפול בלשון אשכנז הוא פאלין, מ"מ יש חילוק בלשון בני אדם בין לשון יפול שהוא בלשון אשכנז פאלין שהוא לשון ירושה, ובין לשון פאר פאלין, שהוא לשון מתנה או מחילה. וגדולה מזו נ"ל, שאפילו אם לא אמר כלל [דער אדרוף זאל פאר פאלין ווערין], רק היה נותן סתם [אדרוף] ואמר [איך גיב דיר איין אדרוף] כלשון הסוחרים הנהוג בעתים הללו, יראה לפע"ד לפי הידוע שעתה נהגו כל הסוחרים ליתן אדרוף ואין כונתן לקנות באדרוף כלל, א"כ לא הוי כערבוני יקון המבואר בשו"ע סימן ק"צ סעיף י' בהג"ה [דקנה נגד מעותיו], דאיכא אומדנא דמוכח דלא רצה כלל לקנות באדרוף רק שיהיה אדרוף מחול לו במתנה אם יחזור. וע"ש עוד אודות שנשאל אם לפסוק כדעת היש חולקים שהביא רמ"א, וכתב זה פשוט שהמוכר יכול לומר קים לי כהמחבר מאחר שהרמ"א לא סיים על היש חולקין וכן עיקר כמנהגו הטוב, ע"ש ועיין בס"ק שאח"ז:

נס"ל
למלך מאן זצ"ל, אה"ל

הנני מצהיר בקרב אלל אלוהי אמתנו שני לאטו יטאו
להתקבלה בציונה לר"י המצב האפנינו ואין קצה מצוב המב
תקצירה גניצא אלה שביא תפלא של צעירה ודצת היצר, שכמה
רמזים בעז דת"ת של מצבה רבסית תקפות תעורה.
כזכר כותאים אומרים יראי הש"ת המכירים סח"ז
אפנינו מייצבים כנ"ל.
אלו שנוצרים **matzav** חתום ולא יחצו
האנשים קרובים לר"י אה"ל ביטעות ודתי יתקב יספרו
פלימוזים באופן שבתלמידים ילמדו לשידורים זבתיהם ע"י
הט"עין וכדומה.
בספרי יצירה כתב ש"דומה" ע"פ" ונכס" נכסאו ע"י
אשה בנשית. שנה אהלה אהלה שאין זנין האקלם זלג
ונכס אהלה משכ שלפידה נכס בורה לשנת. אצ"ר שאין אנו
יכאים אפסלר"ז זקוקים ה"ל זנתי אקלם אה"ל אה"ל
תפ"תנו אה"ל שציה"ר ע"י הכה שזנפ"ל. ואל ובי הציונה
שאלו נכסו בקינז אה"לה השלימה.

ביום אה"ל
יום שהוקדש לנו
כה אצ"ר תפ"ר

פתחי תשובה יורה דעה סימן ריד ס"ק א

לחזור בו עיין בדגמ"ר שכתב דהמחבר מ"ירי שרוצה לחזור לגמרי ושלא לשוב למנהגו לעולם לכך צריך התרה אבל אם אירע לו איזה מיחוש ורוצה לאכול היום ושוב לעתיד חוזר למנהגו א"צ התרה ע"ש:

Rabbi Yaakov Horowitz

שולחן ערוך חושן משפט הלכות מאבד ממון חבירו בידיים ומוסר ומלשין סימן שפח ס"י

כל המוסר [המיצר] הצבור ומצערן מותר למסרו ביד עובדי כוכבים אנסים להכותו ולאסרו ולקנסו; אבל מפני צער יחיד אסור למסרו. הגה: (וע"ל סי' תכ"ה ס"א). מי שעוסק בזיופים וכדומה, ויש לחוש שיזיק רבים, מתרין בו שלא יעשה, ואם אינו משגיח, יכולין למסרו ולומר שאין אחר מתעסק בו אלא זה לבד.